

Kurum	: Işık Üniversitesi
Başlık	: Bireyleşen Kadın: Kültürel, Psikolojik ve Siyasi Yansımalar Paneli - 8 Mart 2021
Konuşmacılar	: Doç. Dr. Feyda SAYAN CENGİZ, Dr. Derya ÖZKAN, Prof. Dr. Gülden GÜVENÇ, Doç. Dr. Seda DEMİRALP
Video Adresi	: https://youtu.be/XBJXkDuK2UE
Yayın Tarihi	: 13.03.2021

Feyda Sayan-Cengiz: Evlilik, aile ve annelik çerçevesi içerisinde kurgulandığı pek çok kez söylendi, yazıldı. Aynı zamanda işte neoliberal politikalar ile [bir ses geliyor galiba]

Merve Hanım: Çok özür diliyorum konuklarımızdan. Çok özür diliyorum Feyda Hanım acaba konuklarımız sesini kapatabilirler mi? Rica etsek. Kusura bakmayın, buyurun lütfen.

Feyda Sayan-Cengiz: neoliberal politikalar ile yeni muhafakârlığın kesişim noktası da yazılıp çizildi. Yani burada nasıl kesişiyor bunlar? Tabii bunların birbiriyle zıt olduğu noktalar da var. Ama kesiştiği ve uyumlandığı noktalar, eklemlediği noktalar da oluyor. Yani bir taraftan devletin toplumsal sorumluluklardan çekilmesi, refah devleti durumundan uzaklaşılması gibi bu küresel bir hikâye. Biliyoruz ki 80'lerden beri özellikle devletin toplumsal sorumluluklarından çekilmesiyle sorumluluğun bireylere ve aileye yüklenmesi yani Türkiye'de aile birimine yüklenmesi ve bu aile birimine yüklenirken de elbette bakım sorumluluğu yani çocuğun, yaşlının, hastanın bakım sorumluluğunun evde bir kadın olduğu varsayımı üzerine ve bu kadının bu emeği yapmak zorunda olan kişi olduğu üzerine dayalı bir anlayışı daha da güçlendiriliyor bu anlayış. Dolayısıyla işte Kandiyoti, Deniz Kandiyoti Hoca'nın dediği gibi kadının ev içi alanda bakım emeği sorumluluğu iyice katlaşıyor ve bu yapısal durumun parçası hâline geliyor. Bunun içerisinde elbette evliliğin, çocuk doğurmanın teşvik edilmesi, kadın bedeninin gözetilmesi, cinselliğinin gözetimi gibi unsurlar da giriyor. Yani daha katı sınırların çizilmesi neyin, nasıl toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesi gerektiğiyle ilgili daha katı sınırların çizilmesi gibi bir bağlam içerisinde bahsediyoruz. Dolayısıyla burada bahsettiğim çalışmalar genel olarak yani burada sadece birkaç tanesini aldım, ama çok fazla var. Genel olarak ne yapıyorlar? Siyasete bakarak, politikalara bakarak politika düzleminde ve siyasi söylemler düzleminde Türkiye'deki toplumsal cinsiyet politikalarındaki değişimi bize gösteriyorlar. Şimdi; ben bir siyaset bilimci olarak neden bu konuya popüler kültür ve gündüz kuşağı programları, gündüz kuşağı televizyonu üzerinden bakıyorum? Çünkü Türkiye'de gündüz kuşağı programları hiçbir zaman sadece gündüz kuşağı programları olmadı. Hep anlamı büyük oldu. Çünkü kabul edilen, kabul edilebilirin sınırları, kabul edilebilir toplumsal cinsiyet rollerinin ve ilişkilerinin sınırlarının sürekli tartışmaya açıldığı ya da açılan yeni tartışmaların kapatıldığı programlar oldular. Yani burada biz gündüz kuşağına baktığımız zaman sadece bir rating kaygısı görmüyoruz. Bunun dışında da yani siyasetin müdahil olduğu bir alan oldu bu gündüz kuşağı kadınları hedefleyen, hedef kitle olarak kadını belirleyen programlar. Siyasetin de hep merceğinde oldu epey uzun süredir. Yeni muhafakârlığın çizdiği sınırlar neyi içeriyor, neyi dışlıyor, neyi içeride tutuyor, neyi dışarıda bırakıyor? Buradaki tartışmalar üzerinden görmek mümkün. Şimdi birazcık hani Türkiye'de gündüz kuşağı programlarının bu seyrinden bahsetmek

istiyorum. Burada bu konuyu çalışanlar işte Zeynep Akınerdem, Zeynep Feyza Akınerdem gibi gündüz kuşağı programını spesifik olarak çalışanlar bize şunu söylüyorlar. Türkiye’de 90’lardan 2000’lerden beri güvenli format arayışı var gündüz kuşağı için. Bu güvenli format ne demek? Güvenli format aslında işte siyasetin, siyasi ve toplumsal tepki çekmeyecek kadın hem kadınların ilgisini çekecek, onlara seyrettirecek ama aynı zamanda işte şey tartışmaya açmayacak programlar. Bu böyle bir format arayışında olduğu söyleniyor. 2000’lerde 2000’lerin ilk yarısında bu neydi “Kadının Sesi” gibi programlar. İşte akşam “Siyaset Meydanı” olurdu, sabah “Kadının Sesi”. Burada konuşan, tartışan kadın vardı, ama işte domestik alan üzerine, ev içi alan üzerine bir tartışma. Kişisel, dramatik hikâyeler ortaya dökülüyordu. Ailelerin, evliliklerin karanlık yüzü aslında şiddet gibi, taciz gibi konular çok fazla ortaya dökülmüştü bu programlarda ve bununla birlikte aslında toplumsal bir tepkiye de yol açtığına görülmesi aslında o sıradaki, o sırada bir tepkiye yol açtı ve 2005 yılında bu programların bu programlarla bağlantılı olarak birtakım işte cinayet, intihar gibi birkaç vaka yaşanması üzerine işte Kanal D’nin o dönemdeki genel yayın yönetmeni “bunlar kendi başına bir toplumsal sorun hâline geliyor” diyor ve kaldırılıyor bu programlar bir bir. Sonrasında hepimizin çok iyi hatırlayacağı izdivaç tarzı, evlilik programları devreye girdi. Burada eş arayan kadın. Bu kez eş arayan kadınlar ve erkekler bu kez sorun olarak değil; çözüm olarak ve güvenli liman olarak evlilik ortaya geldiği için bunun daha güvenli bir daha toplumsal, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine daha uygun bir format olduğu en başta düşünüldü. Fakat bu giderek özellikle evliliklerin maddi materyal yönlerini öne çıkarmasıyla buradan bir siyasi rahatsızlık doğmaya başladığını gördük. Ve zaten 2017 yılında kanun hükmünde kararnameyle kaldırıldı bu programlar. Dolayısıyla buradaki yani canlı yayın oluyordu, spontane paylaşımlar oluyordu, beklenmeyen şeyler söylenebiliyordu. Bunlar da aslında rahatsız edici bulundu. Şimdi; günümüzde gündüz kuşağına baktığımız zaman Müge Anlı’yı yıllardır süren Müge Anlı’yı bir kenara koyacak olursak, o çünkü kendi içinde gerçekten ayrı bir çalışma konusu ama günümüzde çok popüler neredeyse her kanalda bulunan format yarışma programı. Şuanda en güvenli format olarak bunu bulmuş olduklarını düşünüyorum. Ev kadınlığı becerilerinin yarıştırdığı programlar burada canlı yayın yok. Script dışı senaryo ya da hani belirlenen dışında bir konuşma paylaşım yok! Birçok kanalda şu an var. “Gelin Evi” bunun erken örneklerinden bir tanesi ama “Zuhal Topal ile Yemekteyiz, İşte Gelinim Mutfakta” gelinler pişiriyor, kayınvalideler yiyor filan. “Fazlası Fazla” diye bir program herkes yine birbirinin evini eleştiriyor. Temizlik benim işim temizlik yapıyorlar. Birbirlerini eleştiriyorlar. Bu tesadüfi değil! Yani böyle bir format şu anda görüyoruz. Şimdi; ben “Gelin Evi” programını ele aldığım zaman, birinci olarak gözümüze çarpan şey, ben bu programdan epey bir araştırma için seyrettim, ama özellikle 10 tane bölümünü de hani söylem analizine tabi tuttum. Şimdi; genel izlenimler sizinle buradan paylaşmak istiyorum. Birincisi, buraya katılan kadınların tek ortak özelliği ya da onları belirleyen oraya katılmalarına sebep olan özellik yeni evlenmiş kadın olmak. Yani burada hatta bu kişilere gelin olarak hitap ediliyor yani Ayşe gelin, Suna gelin... Bunların bazıları yani belki bir çoğu profesyonel aslında hani çalışan, meslek sahibi insanlar da olabiliyor. Fakat bu kısımdan hiç bahsedilmiyor. Bunlar hepsi gelin, yeni evlenmiş olmakla tanımlanıyorlar. Bu düzlemde şöyle bir bu toplumsal cinsiyet, geleneksel toplumsal cinsiyet algısı üzerinden bir eşitleniyorlar diyelim. Zemin olarak, yani olayın döndüğü zeminde evlilik var. Kadınlar için ideal ve nihai yaşam biçimi. Yani evlenmiş olduğu için çok mutlu olan 5 tane kadın ve bu ideal bir yaşamı biçimi olarak, bunun dışındaki bir yaşam biçimi olarak değil yani sadece bunu içeren bir şey var. Diğer zemin ev. Kadınların birbirlerine üstünlüklerini gösterdiği, yarıştığı bir mekân ev. Ev, güvenli kadınların işte böyle eğlendiği, deneyim paylaştığı, zevkli bir alan ya da bir eğlence içinde bir coşku barındıran bir alan olarak ve paylaşım barındıran bir alan olarak temsil edilmiyor. Ev çok gergin bir alan. Tüketim beğenilerinin, ev işi becerilerinin sergilendiği, yarıştırdığı ve çok sorumluluk ve yönetim gerektiren bir alan. Yani bütün işte neoliberalizm çalışmaları onun sosyal boyutunu çalışmalarında

hep bu bireye sorumluluk hayatın her alanının yönetilmesi gibi şeyler burada çok çok bu unsurlar önde yarışmada. Yarışmanın formatı çok katı bir formatı var. Bu katı format spontane bir sohbet kadınlar arası olumlu herhangi bir paylaşmaya ya da deneyim paylaşımlarına yer bırakmıyor. Yani hakikaten önceden çerçevesi çizilmiş programı ilerleten dinamik, kadınlar arasında gerginlik, birbirlerine karşı sert eleştiriler yani o programın dramatik gerilimi tamamen buradan elde ediliyor. Ve bu paylaşımın bu kadar paylaşımı ve gerçekten spontane bir şeyin bu kadar engellenmiş olması bana gerçekten bu güvenli format arayışı argümanını hatırlatıyor. Çünkü önceki şeylerde, önceki formatlarda engellenen ya da rahatsız edici bulunan formatlardaki en önemli şey bu, deneyim paylaşımlarıydı ve spontane şeylerdi. Bu programlarda buna yer yok. Kadınlar arası gerginlik, kadınlar arası acımasız sözler çok hani ön planda. Bir erkek dış ses var. Yani bir dış ses var ve o bir erkek sesi görünmüyor. Görünen bir sunucu değil. Ama görünmeyen sanki hani yargılayan, yöneten bir dış ses var, erkek sesi. Neyin konuşulacağını belirliyor, gerginlikleri pekiştiriyor. Bazen mesela kadınlardan bir tanesi odadan çıktı, oturulan odadan çıktı diyelim lavaboya gidiyor. Onun arkasından kamera gidiyor ve erkek dış ses işte arkadan konuşmayı şey yapıyor, tetikliyor. Yani içeride belki söyleyemediğiniz, ama bu evin nasıl buluyorsunuz döşenme zevkini? filan gibi daha gergin şeyleri yorumları almaya çalışıyor. Ve eğer ki yarışmacılar arasındaki gerginlik çok hat safhaya çıkarsa da sanki hani onları sakinleştiren, sakin ve rasyonel erkek pozuna giren bir dış sestten bahsediyoruz. Görünmeyen bir erkek var ortada.

Merve Hanım: Hocam son 5 dakikanız.

Feyda Sayan-Cengiz: Tamam belki bir 7 dakikaya toparlarım.

Merve Hanım: Tabii Hocam.

Feyda Sayan-Cengiz: Bu görünmeyen erkek sesinin, erkeğin sesinin yanı sıra bir de görünmeyen eşler var. Onları hiç görmüyoruz. Ama eş ile ilişkilerinde bu kadınların kendilerine nasıl bir değer verildiği, bu eşler ne kadar değer veriyor, bu eşlerin aileleri nasıl değer veriyor? Bunun üzerinden bir yarışma sürüyor. Yani erkekler orada değil, ama yani görünmüyorlar ama böyle zeminde varlar hani. Nasıl tanışıldı? Kadınlar birbirlerine bunların hikâyelerini anlatıyorlar. Nasıl tanışıldı, nasıl evlenme teklifi edildi, erkek nasıl romantik jestler yaptı gibi ve burada da bir çışkulu, eğlenceli bir paylaşım ortamı değil kadınların birbirini sorgulamasıyla yürüyen bir şey. Yani işte kadınlar kendilerine verilen değeri örneğin; benim için mekân kapattı. Yani o evlenme teklifinin materyal büyüklüğüyle anlatıyorlar örneğin çok sıklıkla. Diğer yarışmacılar çok sorgulayıcı ve şüpheci tavırlarla bu yarışmacının uygun davranıp davranmadığını anlamaya çalışıyorlar, sorgulamaya çalışıyorlar. Mesela işte Facebookta arkadaş olmuştunuz. Niye Facebooktaki bir arkadaşlık teklifini kabul ediyorsun? Niye hemen gidip buluşuyorsun sosyal medyadan tanıdığın biriyle? Yani oradaki uygunluğu, o ilişkinin ilerlemesindeki uygunluğu sorguluyorlar. Eş ve eşin ailesinin düğünde neler giydiği, işte düğünde işte geline ne kadar değer verdi? Bunlar dolayısıyla düğün meselesinde düğünler geleneksel pratikler ve gelenekselin performansı aslında kendisi değil, bu ve performansı üzerinden bir yarışma materyal boyutu üzerinden bir yarışma sergileniyor. Çeyizler ortaya dökülüyor, nakışlara bakılıyor. Kına gecesi, düğün gecesinin işte şeyleri, videoları seyrediliyor. Didik didik ediliyor, işte kim ödedi? İşte bunu kına gecesinde neyi kim ödedi? Ne kadar altın takıldı düğünde? Altınlar geline mi bırakıldı yoksa başkası kayınvalide mi aldı? Düğünler çok sert eleştiriliyor. Aşırı eğer ki biraz fazla para harcanan bir düğünse zevksiz, aşırı gösterişli ya da çok ucuz bir düğün salonuna benziyor burası, burada mı yaptınız? İşte düğündeki davetliler sorgulanıyor. İşte sürekli dans eden bir kadın var orada, işte kıyafeti de bir değişik senin akraban mı o? Böyle yorumlar çok sıklıkla işte kimin davranışı uygun,

hangi davranış uygun? Bunların sınırları sürekli olarak çiziliyor ve tüketim savaşları aslında benim bunun üzerine yazdığım bir makale var. O makalede tüketim savaşlarına özel olarak öncelik verdim. Evdeki tüketim malları ve dekorasyon yarıştırlıyor. Bu aslında programın en öne çıkan taraflarından biri, burası bir yeni gelin evi deniyor sürekli. Her tüketim tercihi bu yeni gelin evine uygunluk üzerinden eleştiriye açık. Yani bu evin gerginliği bir yeni gelin evi olmasının kurumsal bir boyutu var sanki oraya karşı bir sorumluluk var. Orası bir hani kale gibi döşenmeli. Mobilyadan perdeler, halılardan mutfak eşyalarına her eşya bir bir ele alınıp eleştiriliyor. Saatlerce sürüyor program bu sebeple yani her şey çok ayrıntılı. İşte bu salon annemin salonuna benziyor. Mesela yani genç gibi döşeyememişsiniz, demodesin yorumu yapıyor. Perdeler geçen yılların modası yani her senenin modasını takip etmek gibi bir sorumluluk herkesin üzerine yüklenmiş. İşte mesela bir gelin, bir yarışmacının yatak odasında halı yok. Nasıl olur böyle bir şey? Burası bir yeni gelin evi değil mi? Yani o kuruma saygısızlık ediyorsun sen yeterli ve düzgün tüketmeyerek. İşte bu eşyaları Salı Pazarı'ndan mı buldun? gibi üstü azıcık kapalı çok da kapalı olmayan hani böyle birbirini aşağılama çabaları. Yani tüketim üzerinden bu gerginlik ve rekabet sürüyor. Şimdi; sonuç olarak yeni gelin evi bir sınav alanı hem kadına yüklenen ev içi performansı hem de tüketim zevki açısından kadının sınav alanı. Ev içi performansına biraz daha alışmış belki ama bu tüketim zevki açısından bu kadar rekabet edilmesi açıkçası benim daha günümüze ait gördüğüm yani burada kesinlikle tüketim toplumu bağlamının kadına başka bir rol daha yüklediği fikrindeyim. Kadının yerinin ve rolünün ev içi alan olarak kısıtlanması sonuçlardan bir tanesi şu ki, kadının rolünün ve yerinin ev içi alan ile kısıtlanması. Geleneksel toplumsal cinsiyet kodlarını normalleştirip yüceltmesi yani bunlar söz konusu bile değil, tartışma konusu bile değil. Bir kadınsan mutlaka yeni evlenmişsin mutlaka zaten sen o alanın sahibi olmak zorundasın. Sahibi de değil işin kötüsü o alanın yöneticisi olmak zorundasın. Bu hiç sorgulanmıyor. Bunun bir adım ötesinde onun üzerinden yarışılıyor. Çünkü kadından beklenen davranışların konuşacağı konuların sınırları sürekli çiziliyor ve bu sınır kadınlar arası ilişkilerde düşmanlığı, gerginliği, rekabeti temsil etmek üzere çiziliyor. Yani kadın birbirinin kurdu olan, kadınlar birbirinin kurdu olan özneler olarak yani böyle bir algının doğallaştırılmaya çalışıldığını görüyoruz. Ortak deneyim kadınların deneyim paylaşımına ya da dayanışmasına ilişkin bir temsil yok. Buna çok kapalı bir temsil var aksine. Ev dekorasyonu ve tüketim beğenileri üzerinden yarıştırlıyor kadınlar ve işte yargılar dağıtılıyor. Yani bakım veren olma meselesi zaten vardı. Bunun üzerine bir de tüketimiyle statü sağlama sorumluluğu ekleniyor. Yani ev işini beceremeyen kadın olmanın yanı sıra tüketemeyen, doğru şeyi tüketemeyen kadın olmakta bir başka. Son slaydım, bir başka sembolik şiddet olarak önümüze geliyor. Ben Bourdieu'nün, Pierre Bourdieu'nün 'Sembolik Şiddet' kavramını bu programı değerlendirirken kullandım. Yapmış olduğum çalışmada nedir yani bu sembolik şiddetin unsurlarından bir tanesi, güç ilişkilerinin görünmez kılınmasıysa, diğeri de ezilenin kendi rızası ve iş birliğiyle güç ilişkisinin tekrar üretilmesidir. Ve bu programlarda, bu programda her ikisini de yoğun bir şekilde olduğunu düşünüyorum. Program bir taraftan hakikaten dış sesin görünmezliği metaforundan da yola çıkarak, bu güç ilişkilerinin görünmez kılınması ve kadınların bir yarışmaya katılıyor oldukları için kendi rızalarıyla böyle bir güç ilişkisini tekrardan üretmeleri. Çok teşekkür ederim. Benim söyleyeceklerim, benim anlatacaklarım bu kadardı. Şimdi idğer sunumları heyecanla bekliyorum.

Merve Hanım: Çok teşekkür ederiz Hocam çok aydınlatıcı oldu benim içinde sorduğum gibi ben merak ediyordum bu gündüz kuşağı programlarını. Çok açıklayıcı oldu gerçekten çok teşekkürler. İkinci sunumumuz, İzmir Ekonomi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Derya Özkan yapacak. Hocamızın konuşma başlığı: "Güçlü Kadın Karakter Netflixte Post-Feminist Kadın ve Dişilik Temsilleri" buyurun Hocam,

Derya Özkan: Merhabalar, öncelikle ben de çok teşekkür ediyorum beni davet ettiğiniz için. Burada olduğum için heyecanlıyım. Bu makaleyi bir konferansta sunduk. Daha sonra yayınladık şimdi; galiba Türkçe olarak ilk kez ben sunuyorum. O da benim için güzel olacak yani birazcık makaleye bakarken buraya gelmeden evvel fark ettim ki Türkçe düşündüğüm zaman daha başka türlü şeyler giriyor işin içine. Şimdi; benim de bugün sunuşum bir medya vakası ile ilgili dolayısıyla Feyda Hoca'nın sunuşunu izleyen bir tarafı var. Ben de medya temsilleri üzerinden gideceğim. Bu sefer Netflix dizileri konumuz olacak ve yani yine televizyon, yine popüler medya fakat benim bugün bahsedeceğim şey birazcık daha ya bu aile, birlik, annelik sınırına hapsedilmiş dişil öznelliklerin dışında imiş gibi görünen en azından ilk bakışta bazı temsiller olacak. Şöyle bir şeyden bahsetmek istiyorum. Aslında gene medyada kadın temsili ya da medyada dişillik temsilinden bahsedebiliriz. Dişil öznelliklerden bahsedebiliriz aynı Feyda Hoca'nın bahsettiği gibi. Bunun hepimiz biliyoruz ki belki Bechdel Testini duyanlar vardır burada. Bechdel Test diye bir şey var filmlere uygulanan. Bir filme bakıyorsunuz; 3 tane çok basit soru soruyorsunuz. Bir tanesi, filmde birden fazla adı olan kadın var mı? İkinci soru, bu kadınlar birbirleriyle konuşuyorlar mı? Üçüncü soru da, konuştukları şeyler arasında bir erkekten başka bir şey var mı? Şimdi; bu böyle biraz yarı şaka yarı ciddi test, ama bunu filmlere yaptığımız zaman görüyorsunuz ki, çoğu film bunu geçemiyor! Yani bu böyle hani şey gibi bir test, ama şakayla karışık bir şey. Şimdi bu bahsettiğimiz kadın temsili meselesinde televizyonda, bu anlamda yetersiz temsil sorunu var. Yani kadınlar gösterildikleri zaman filmlerde ya da televizyon dizilerinde öznellik söz konusu olduğunda bir sürü dizi ve film bu sınava geçemiyor. Çünkü kadınlar ya birisinin karısı oluyorlar, ya birisinin çocuğu oluyorlar, ya birisinin annesi oluyorlar yani bir kadın kendisi olarak özne olarak pek var olmuyor. Birinci sorunumuz; bu yetersiz temsilse, ikinci sorunumuz da; cinsiyetçi temsil oluyor ki bunu zaten söylemeye başladım. Yani sadece anne olarak temsil edilen bir kadın veya sadece birisinin karısı olarak temsil edilen bir kadın, ama bir de cinselleştirilmiş temsiller var. Bu da kadın sadece cinselliği öne çıkarılarak yani seksi kadın stereotipi gibi bir şeyden bahsediyorum. Şimdi; biz bu çalışmayı biz yapmadan önce yani tamamen böyle bir 15 dakikalık kahve arasında tartışarak ortaya çıkmış bir konu başlığı diyebilirim. Deborah Hardt ile birlikte yaptım ben bu çalışmayı iş arkadaşım. Biz bir ara şey konuşuyorduk; "Ya bu Netflix dizilerinde neden sürekli güçlü kadın karakterli diziler çıkmaya başladı?" İkimiz de fark etmişiz aynı şeyi ve bunu sorduk kendimize "Allah allah ne oluyor yani dünyada bir şeyler çok ciddi değişti de bizim mi haberimiz yok acaba?" Ve sonra işte bunu konuştuğça ve daha yakından baktıkça fark ettik ki, orada bir güçlü kadın karakter kategorisi var. Onların algoritmasının içinde ve siz bu tür dizi seyrettikçe daha fazla o tür diziyi servis ediyor algoritma. Daha sonra biz buna biraz daha dediğim gibi yakından baktıkça gördük ki, işte bu 'strong female lead' dedikleri yani güçlü kadın karakterli diziler var Netflixte ve sonra da biraz daha çalışmalara baktık. Bu konuyla ilgili şunu gördük. Aslında kadınların daha çok sinema sektöründe farklı düzeylerde rol almaya başladığını görüyoruz. Yani konuşan kadınların sayısı artmış, ana karakter kadınların sayısı artmış, kamera arkasında çalışan kadınların sayısı da artmış. Bunun yanında da daha özgüvenli, karmaşık, böyle düz olmayan kadın karakterler belirmeye başlamış. Ve bu Netflix dizilerine bakmaya başladıktan sonra gördük ki bunlar arasında sadece cinselleştirilmiş kimliğiyle değil, sadece pasif ikincil kimliğiyle değil otonom bireyler olarak görünen bazı kadın karakterler ortaya çıkıyor. Bu 'strong female lead' yani güçlü kadın karakter dediğim kategoriden. Bu kadınlar, otonom kadınlar, kendi bedenini, kendi cinselliğini kontrol eden kadınlar, işi gücü olan kadınlar, kendilerine güvenleri tam olan kadınlar. Bu bunlara baktıkça bizim fark ettiğimiz bir diğer şey şu oldu; belki yine buradaki insanlar haberdardır postfeminizm. Yani popüler kültürde postfeminizm üzerine bir literatür var. Angela McRobbie, Rosalind Gill gibi araştırmacılar popüler medya ürünlerine bakıyorlar ve burada ilginç bir değişim görüyorlar. Ve bunun adına da postfeminizm diyorlar. Diyorlar ki; artık postfeminizm popüler medyanın içinde, ona entegral bir şey, onu biçimlendiren bir şey. Bu biçimde şöyle bir şey aslında artık bu

postfeminizm denen dönemde popüler medyaya da bakarsak kadınların yani 2. dalga feminizmin gördüğü şekilde işte topuklu pabuç giymesi, makyaj yapması, kadınsı olması ne ayıp ne kötü! Bunları sadece kendisi için yapabilir. Böyle bir argüman var postfeminizmde yani erkekler için ya da ondan beklendiği için değil. Kendisi için kadınsılaşmak gibi bir şey savunuluyor postfeminizmde. Biz sanki bu postfeminizm araştırmalarının bizim baktığımız şeye yakın tarafları olduğunu düşündük ve teorik çerçeve olarak onu kullandık. Dolayısıyla yapmaya çalıştığımız şey şuydu; kadınlar nasıl resmediliyorlar bu Netflix dizilerinde, ne tür dişillik biçimleri var? Yani kadınsılık dediğimiz şey nasıl gösteriliyor? Ve bu kadınsılıkla ilişkilendirilen özellikleri bu kadınların bunların sosyal kültürel anlamları neler? Nelerle eşleştiriliyor bunlar sosyal kültürel anlamda? Şimdi; dizilerden birkaç tane dizi seçtik. Analizine çok ayrıntılı olarak burada girmeyeceğim vakit olmadığı için ama yani makaleyi okumak isteyenler olursa paylaşabilirim. Orada daha ayrıntısı var. “Orange Is the New Black” yani seyretmiş olduğunuzu umut ediyorum. “Jessica Jones, Glow ve Unbelievable” diye 4 tane diziden bahsettik yazıda ve bunlara bakıp kadınsılık olarak adlandırılan ‘yumuşaklık, hassaslık, duygusallık, uysallık’ gibi özellikleri bu dizilerde nasıl gösterildiğini ve nasıl değerlendirildiğini, ne gibi anlamlara geldiğini anlamaya çalıştık. Şimdi; burada şöyle bir şey çıktı karşımıza. Bu arada önce Orange Is the New Black, Jessica Jones, Glow ayrı bir kategoride, Unbelievable’ı ayrı bir kategoride konuşacağız. Şimdi; öncelikle bir Netflix’i düşünmeye başladık. Çünkü Netflix biliyorsunuz bildiğimiz eski model televizyon yayıncılığında farklı bir yayıncılık yapıyor. Online yayınlanıyor diziler. İşte bir sürü bölümü birden sunuluyor. İstedığınız kadar istediğiniz saatte seyredabiliyorsunuz. Bir sürü farklı özelliği var. Demin algoritmalarından da bahsettim. Şimdi bunların acaba bir etkisi var mıdır? diye düşünmeye çalıştık Netflix’in bu kadar çok kadınları öne çıkaran diziler yayınlamasında. Şimdi biliyorsunuz belki Netflix 97’den bu yana var. En önce DVD kiralama servisi olarak ortaya çıkıyor. Daha sonra başlıyor. Bugün ben makaleye tekrar fark ettim ki biz onu yazdığımız sürede işte 2019 Nisan’ın da konferans vardı. Ondan 2020 sonraki 1 yıl içinde diyelim. O sırada verdiğimiz referansta 167 milyon dünyada Netflix üyesi varmış. Şimdi; ise 2020’nin son çeyreği itibariyle bu 204 milyona çıkmış. Yani yükselen ve çok ciddi rakamlara ulaşan bir endüstrinin yeni bir oyuncusundan söz ediyoruz ve bu şeyde de zaten karşımıza çıkıyor. Mesela Emmy Ödülleri’nde artık HBO ile yarışan sonuçlar alıyor Netflix, orijinal Netflix üretimi diziler ya da filmler ve bunların arasında bu bahsettiğim güçlü kadın karakter dizileri de var. Dolayısıyla Netflix’in bu özelliklerine baktığımız zaman şunu da fark etmiş olduk. Bu güçlü kadın karakter dizileri aslında niş bir piyasadan ibaret bir şey değil. Bu yükselen bir trend gibi görünüyor. Şimdi; Netflix bu riski nasıl alıyor? diye düşündüğümüz zaman birkaç şey tespit ettik. Bir tanesi, reklamsız olması. Ticari baskı olmadığı için yani reklam veren baskısı olmadığı için risk alma ihtimali biraz daha yüksek. Resmi rating rakamı açıklamıyor Netflix. Bu da gene üzerinden bir baskıyı kaldırıyor. Bir de işte algoritmalar dediğim gibi algoritmalar kullanıyor ve bu da çok elinde çok önemli bir veri olduğunu bize gösteriyor. Netflix benim neyi seyredip neyi sevdiği mi, neyi sevmediği mi benden daha çok biliyor aslında. Ayrıca Netflix genel olarak da bir kadın destekleyen bir şirket olarak belki rastlamışsınızdır son günlerde haberlerde çıktı. Yeni bir şey 5 milyon dolar zannederim kadın yönetmenlere destek için ayırmış Netflix ama zaten kendi firmada çalışanlar yönetici pozisyonlarda, yaratıcı pozisyonlarda %50’lerde hatta 50’nin üzerinde seyrediyor. Yani böyle bir şey profeminist diyebilir miyiz bilmiyorum, ama kadın şey bir tarafı var. Aynı zamanda işte kamera arkasındaki kadınların artmasıyla da kadınların bu hikâyeleri şekillendirmeleri de artıyor. Bunu da yine birtakım raporlardan görüyoruz. Biz San Diego Üniversitesinin The Center for the Study of Women in Television and Film diye bir merkezi var. Orada yayınlanan raporlara baktık. Orada bize bu rakamların yani hem kamera arkasında hem yönetici kategorilerinde kadınların arttığını gösteriyor. Şimdi; bizim baktığımız dizilerde, bu güçlü kadın karakterler biz özellikle de baktığımız dizilerin bu açıdan bir kenara konan diziler olmasına çalıştık. Yani Orange Is the New Black,

mesela tipik diyebileceğimiz kadın karakterleri içermeyen bir dizi. Atipik kadın karakterler var. Hem yani ırk açısından sosyoekonomik açıdan, cinsel yönelim açısından, standart güzellik ölçülerine ve kriterlerine uymayan bedenler var, kadın bedenleri var dizide. Ayrıca heteronormatif çerçevelere de gene o kadar da heteronormatif çerçevenin öncelikli ya da ayrıcalıklı olmadığı bir yaklaşım var. Bir tür daha gerçekçi kusurlu kadın portreleri var, diyebiliriz. Bu diziyeye baktığımızda şimdi hepsini anlatamayacağım, ama karakterler de şöyle bir şey gördük. Şimdi; gayet dominant, güçlü, sert, otoriter filan kadın karakterler var. Bir tane mesela seyredenler varsa Red diye bir karakter var. Sovyetlerden göç etmiş Amerika'ya Red, işte bütün mutfağı üretiyor, beyaz kadınların lideri çok sert bir kadın. Çalışkan ama aynı zamanda da dediğim gibi yani şey böyle çok güçlü bir kadın. Çok katılaşabiliyor falan yani böyle“erkek gibi sert” diyelim olabiliyor. Hatta onun işte bu dizi zaman zaman böyle flashbackler yapıyor. Geriye doğru gittiğinde görüyoruz ki, işte New York'ta yaşayan başka böyle Rus mafyasının karısı gibi kadınlarla arkadaşlık kurmak istiyor, ama asla kuramıyor. Çünkü o kadınların bütün ilgilendiği şeyler işte göğüs estetik ameliyatı, makyaj, giyim kuşam falan oluyor. Red, hâlbuki yani eğer bunlar stereotipik kadınsılık özellikleriyse Red öyle biri değil. Dolayısıyla onlarla uyum sağlayamıyor. Dolayısıyla Red gibi bir karakterin biz böyle sert, güçlü, mesafeli yani güçlü bir karakter fakat güçlülüğünü, gücünü bizim genellikle maskülen yani eril dediğimiz özelliklerden aldığımızı gördük. Yani Red'in güçlü olmasının sebebi sert, katı vesaire olması aslında öyle gösteriliyor dizide. Benzer bir biçimde gene aynı dizide bir karakter işte Aleida ve Dayanara var. Biri annesi biri kızı. Bunlar işte Aleina çok kendi kendini sürekli cinselleştiren bir kadın. Dayanara da, annesi gibi olmamaya çalışan bir kadın. Böyle akıllı kadın ve işte onun sosyoekonomik koşullarının onu belirlememesi için elinden geleni yapıyor. Fakat görüyoruz ki işte gene güçlü Dayanara, hamile kalıyor ve hamile kaldığında yanlış kararlar veriyor diyelim. Yani gene bir güçsüzleşen bir hamile hâlini biz feminen hâliyle görmüş oluyoruz. Yani kadın olduğu için güçsüz olmuş oluyor. Jessica Jones'tan bir kısacık bahsedeceğim. Kaç dakikam var acaba?

Merve Hanım: Hocam 5 dakika.

Derya Özkan: 5 mi? Tamam. Hızlıca ondan bahsedip sonra Unbelievable. Ben de 1-2 dakika belki geçebilirim. Jessica Jones'ta da yani bir kadın dedektif hikâyesi seyredenler varsa. Çok böyle gene güçlü fiziksel olarak hiçbir darbe almayan, sert ve yani obsesif işte yani içki ve sekste sınır tanımayan, duygusuz görünen çoğu zaman bir kadın bu karakter. Yani aslında dedektiflik hikâyesi olarak erkek dedektif hikâyelerinden çok da farklı değil Jessica Jones'ın hikâyesi. Nerede farklı? Jessica Jones'ta kırmızı ruj sürüyor. Gayet çekici bir bedeni var. Saçları uzun, beyaz tenli vesaire bir yandan da böyle bir cool görünüşü var. Yani yırtık kotlar giyiyor, postallar ve siyah deri ceketler giyiyor. Ama onu güçlü yapan şey yine bu dizide de aslında gücünü eril özelliklerinden alıyor. Dişil özelliklerinden almıyor ve dişil özellikleri de bu dizide özellikle psikolojik, işin psikolojik boyutuyla ilişkilendiriliyor. Çünkü bizim karakterimiz işte bir travma, bir tecavüz travması var. O travmayı asla atlatamıyor. Yani konu o olduğunda Jessica Jones'u biz çok güçsüz biri olarak görüyoruz. Çok güçlü bir karakter olduğu hâlde. Şimdi; bunlarda gördüklerimizin dışında farklı bir dizi var: Unbelievable diye seyretmediyseniz seyretmenizi çok öneririm. Bir seri tecavüz vakasını takip eden 2 dedektif. Gene dedektif hikâyesi 2 kadın dedektif var. Bu dizide bizim seyrettiğimiz şeyler arasında bulabildiğimiz tek dizi böyle olan diyebilirim. Şöyle bir şey gördük biz kadınlar var. Kadınların işte deminde bahsettiğim yumuşak, duyarlı, uysal vesairelikleri de var. O kadınlar işte işlerinin patronu bir grup insanı yönetiyorlar. Gayet sert kararlar alabiliyorlar vesaire ama aynı zamanda da o kadınsı diyebileceğimiz özellikleri de var. Bu özellikler ilk defa pozitif özellikler olarak gösteriliyor. Yani bu kadınlar erkek dedektiflerden çok daha farklı bir biçimde tecavüz kurbanlarını dinliyorlar. Onların travmalarını onlara tekrar yaşatmamak için ellerinden geleni yapıyorlar. Özen gösteriyorlar, dikkat ediyorlar. Neredeyse bir psikoterapist gibi davranıyorlar bu

kadınlarla uğraştıklarında. Bu çok önemli yani bu 2 kadın dedektif stereotipik dediğimiz güçlü kadın şeyine uymuyor. Yani bunlar güçlü kadınlar ama aynı zamanda duygusallar ve yumuşaklar. Bu tabii çok şey bizim için güzel bir keşif oldu diyeyim. Çünkü yani diğer diziler bu bahsettiğimden başka dizilere de baktım. Baktığımızda çok bir süre sonra şey hâline geldi. Yani hepsi aynı, hepsi aynı güçlü kadın ama gücünü tamamen erillikten alıyor. Burada ise ilk defa dişillikten alınan bir güç görüyoruz. Evet toparlayayım. Dolayısıyla bizim vardığımız sonuç şöyle bir şey oldu. Bizim strap-on diye bir kavramımız var yazdığımız yazıda. Buna galiba Türkçede strap-on diyorlar. Yani öyle de kullanıyorlar. Bunu şöyle anlatabilirim. Yani aslında eril hikâyeler ama içine birer kadın konmuş gibi yani dişillik performansları ve dişillik deneyimlerini dışlamak pahasına kadın karakterlere erkek hikâyeleri sanki yapıştırılmış gibi oluyor. Yani kadınlar bu dizilerde çoğunda Unbelievable hariç, o erkeklik performansını yaparak güçlü karakter hâline geliyorlar. İşte bunun içinde de az önce de bahsettiğim gibi işte katılık, şiddet, duygusuzluk gibi özellikler var. Bu diziler bu manada yani başta sorduğumuz soruya bağlarsam, aslında normatif erillik ve dişillik tanımlarını ve anlayışlarını pek de meydan okuyor sayılmazlar diye düşünüyoruz. Bunları hatta yeniden ürettikleri de pekâlâ söylenebilir. Dişil güç yani dişiliğin bir güç hâline gelmesi meselesini sadece Unbelievable’da görebildik demiştim. Ancak ve ancak dişilliğin değerli bir şey olması yani bu bahsettiğimiz olumlu özellikler hassaslık, duygusallık vesaire gibi bunların aslında olumlu şeyler olabileceği, iyi şeyler olabileceğine dair bir işaret verilmesiyle mümkün olduğunu gördük. Ve son olarak aslında şunu fark etmiş olduk. Güç dediğimiz şeyin genel kabul gören tanımı bizim düşünürken kafamızdaki anlamı bile güç dediğimiz zaman anladığımız şeyin nasıl eril anlamları olduğunu gördük. Yani güç deyince biz eril şeyler düşünüyoruz. Dişil bir güç düşünmüyoruz genel olarak yani bunu bu makale için düşünürken çok kendi kendimizde çok gerçekten fark ettik. Kudretli olmak demek, kadınsı olmak demek ile yan yana düşünmekte zorlanıyoruz. Yani sonra sorduk tabii kendimize yani neden yumuşak olmak güçsüz olmak oluyor? diye evet, burada bitirebilirim. Çok teşekkür ediyorum dinlediğiniz için. Sonra soruları merak edeceğim.

Merve Hanım: Çok teşekkürler Hocam. Dediğiniz gibi geleneksel medyadan çıkıp farklı platformlara yöneldik. Ancak orada da kadının temsilin de çok farklı bir şey bulmadığımızı görmek üzücü maalesef. Üçüncü konuşmamıza geçelim o zaman. Üçüncü konuşmacımız Üniversitemizin Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Gülden Güvenç Hoca’mız yapacak. Konuşmasının da başlığı: “Patriarkanın Psikolojisi ve Bireyleşme” Buyurun Hocam,

Gülden Güvenç: Teşekkür ederim. Acaba şey ekran paylaşabilecek miyim, slaytlarımı paylaşabilir miyim?

Merve Hanım: Hemen açıyorum Hocam.

Gülden Güvenç: İzlemek açısından kolaylık sağlar diye düşünüyorum.

Merve Hanım: Paylaşabilirsiniz Hocam buyurun,

Gülden Güvenç: Teşekkür ederim. Herhalde şu an gözüküyor di mi ekranda?

Merve Hanım: Evet Hocam.

Gülden Güvenç: Tamam. O zaman ben de herkesin, bütün kadınların, hepimizin ve kadınları destekleyen erkeklerin kadınlar gününü kutlayarak konuya başlamak istiyorum. Ayrıca bu toplantıya beni de gene konuşmacı olarak davet ettiğiniz için teşekkür ediyorum. Benim bugün sözünü edeceğim konu aslında 2 konuşmacımızın değindikleri konulardan epey farklı olacak. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğinin teklifi üzerine Ankara’dayken Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümündeyken “Bir sosyal psikolojik destek programı geliştirilebilir mi Ankara’da”

Sincan ve yoksul bir köy olan Saraycık köyünde böyle destekleyici bir sosyal psikoloji programı geliştirilebilir mi?” diye bana danıştılar. Ben de böyle bir program geliştirmek, hizmet programı geliştirmek amacıyla önceden bir durum tespiti çalışması yapmaya giriştim ve Saraycık kadınları ile birlikte onların aile içi ilişkilere yükledikleri anlamları ve kendi kimliklerini aile içi ilişkilerde nasıl kurduklarını anlamaya çalıştım. Saraycık köyü, Sincan’da yoksul olarak nitelendirilen bir köy ve İç Anadolu’dan, Karadeniz’den biraz da Doğu Anadolu’dan göç almış ailelerin yaşadığı bir kesim. Dolayısıyla 1. konuşmacımız daha çok orta kesim belki üst kesime de yaklaşıyor olabilir, daha varlıklı ailelerle ilgili olarak nitelendirilebilecek konulara değindiler. 2. konuşmacımız, gene “Netflix üzerinden toplumsal cinsiyet karakterleri, kimlikleri nasıl kuruluyor?” Bununla ilgili bir konuşma yaptılar. Tabii ben kendim nasıl algıladıysam öyle özetlemeye çalışıyorum. Ama benim sözünü edeceğim kesim, farklı sınıftan olan kadınların dahil olduğu bir kesim yani ataerkil ilişkiler ile ki bu klasik ataerkil ilişkiler. Klasik ataerkil ilişkilerle kentsel yoksulluk arasında sıkışmış olan ilkökul mezunu kadınların aile içerisinde kimliklerini nasıl kurduklarını anlamaya yönelik bir çalışmaydı. Çalışmam 2007 yılında 1.5 yıl devam etti. Amacım; kadınların ailedeki ilişkileri içerisinde kimliklerini nasıl kurduklarını belirlemek, içinde buldukları sosyal çelişkileri ve psikolojik ikilemleri anlayabilmek ve özerklik imkânını güçlü kişilikten veya güçlü benlikten psikolojik olarak bu özerklik meselesini anlıyoruz genelde yani kadının bir İngilizce ifade edecek olursak ‘agent’ bir özne olabilmesi, seçimler yapabilmesi, zayıf yanlarının güçlü yanlarının farkına varabilmesi. Güçlü olmak dediğimiz zaman psikolojik anlamda bunu daha çok kastediyoruz. Araştırma sorularım şunlardı: Kadınlar aile içi stresi, öfkeyi, iletişim sorunlarını ve özellikle aile içi şiddeti nasıl yorumluyorlar? Nasıl bu ataerkil denebilecek ilişkileri gerekçelendiriyorlar ve normalleştiriyorlar? Bir de içindeki buldukları ilişkilere dair direnme imkânları var mıdır? Varsa nelerdir? Bunları görebilmekti. Araştırmada tek tek sorduğumuz sorular odak gruplarda bu arada tabii araştırmanın yöntemine giremiyorum. Zamanımız çok sınırlı onun için oldukça şematik bir özet yapmak zorunda hissediyorum. Kadınlara sorduğumuz sorular genelde aile içerisinde şiddeti kim başlatır? Şiddet sırasında aklınızdan neler geçer? Nasıl hissedersiniz? Aile içi sorunlar daha çok ne tür durumlardan, koşullardan kaynaklanır? Ve bu sorunları çözümleyebilmek için ne gibi baş etme yollarına başvurursunuz? Bu tür soruları sorduk. Aşağı yukarı 2 ay devam eden, haftada 1 gün ve 1 saat süren sohbetlerimizde odak gruplarda. 10 kadın her bir odak grupta olmak üzere 3 odak grubumuz vardı. Bu konular üzerine sohbet ettik, tartıştık, görüş alışverişinde bulunduk. Şimdi; ataerkil olarak nitelendirdiğimiz ilişkileri farklı sınıftan kadınlar, farklı eğitim düzeylerinde ve farklı inançları dini inançları olan kadınlar farklı şekillerde yaşıyorlar, ama ataerkil ilişkiler hepimizin bildiği gibi öyle bir ilişki örüntüsü, ki tarih öncesinden başlıyor zamanımıza kadar devam ediyor. Yani insanların yaşamına yapışık bir şekilde ve bütün dünyada olan bir ilişki örüntüsü. Şimdi; modern Türkiye’de ataerkil sistem nasıl işliyordu? Yani kadınların ikincil konumları ve bununla ilgili psikolojik veya sosyal sorunları nasıl biçimlendi? Bunu biraz konuşabilmek için modern Türkiye’nin sosyal bağlamından söz etmek de gerekiyor. Tabii ki bundan son derece şematik bir şekilde söz edeceğim. Ayrıntıya girildiğinde buradaki sosyal bilim, sosyoloji veya siyaset bilimi alanında çalışan arkadaşlarımız çok daha ayrıntılı yorumlar da bulunabileceklerdir, ama hani dediğim gibi şematik düzeyde bakıldığı zaman sosyal bağlama modern Türkiye’de 1960’lardaki sermaye yoğun tarımın gelişmesine dayandıracak olursak toprak mülkiyetinde kutuplaşma ortaya çıkıyor. Bu kutuplaşmayla tabii ki yoksullaşma toprağını kaybeden aileler kırdan kente göç ediyorlar. Kentin çeperindeki gecekondualarda yerleşiyorlar. Geniş aile olgusu biraz değişiyor, dönüşüyor diyelim. Tümüyle ortadan kalkmıyor aslında ama dönüşüyor. Genç erkeklerin işsiz kalması nedeniyle otoriteleri (psikolojik güçleri diyelim) zayıflıyor. Bu arada devlet devreye giriyor ve işsizliği önleme amacıyla -Saraycık’ta son derece yoksul bir köy olduğu için- müdahale de bulunuyor. Yani odun, kömür, makarna, ekmek yardımı yapıyor. Fakat tabii ki kadın ve erkeklerin ekonomi dışı kalmasına yaradığı için bu tür destekler

diyelim. Her 2 genç toplumsal cinsiyet yani karı koca, genç karı koca erkeğin anne ve babasına bağımlı bir şekilde devam etmek, yaşamlarını sürdürmek zorunda kalıyorlar.

Seda Demiralp: Hocam ekran çiziliyor galiba ama.

Gülden Güvenç: O niye oluyor ben de anlamadım.

Seda Demiralp: Merve'cim sen görebiliyor musun neden çiziliyor?

Merve Hanım: Görüyorum Hocam ama nedeni bilmiyorum.

Gülden Güvenç: Hiç çünkü ben bir şeye dokunmadım. Mert Can Yazgan oturuma katılmış galiba. [Ha...ha...ha...]

Merve Hanım: Yani ondan kaynaklı bir şey olacağını zannetmiyorum, ama

Dinleyici: Merve, Gülden Güvenç screen yazan yerde bir view of option var. Oradan anlata basarsan ekranı silebilirsin cleanerden. İstersen bana yetki ver. Ben yapayım. Mod kontrol yetkisi istedim verirsen yapacağım.

Gülden Güvenç: Bu arada ben devam edeyim mi? Zaman kaybetmemek açısından.

Merve Hanım: Lütfen Hocam.

Gülden Güvenç: Şöyle, böyle ataerkil ilişkiler içerisinde devam eden yoksul kesim kadınları açısından klasik ataerkilliğin ilişkileri ataerkil pazarlık şeklinde çözümlenebiliyor. Yani gelin kocasının bir uzantısı durumunda özellikle erkeğin ailesinin yanında bulunuyorlarsa ya da ekonomik bağımlılıkları devam ediyorsa o zaman kayınvalidenin esas sözü geçiyor. Ve o ne isterse gelin de onu yapmak zorunda ancak böyle bir bağımlılık ilişkisi içerisinde ve itaat ilişkisinde kendisinin de ileride kayınvalide olabileceğini ve özellikle erkek çocuk doğurduktan sonra statüsünün yükseleceğine güvendiği içinde bir ataerkil pazarlık dönemi yaşıyor. Ve en azından aile içerisindeki ikincil konumu devam ederken özellikle kayınvalideye olan itaat beklentisi devam ederken de geleceğini düşünerek böyle bir ilişki örüntüsüne katlanmak durumunda kalıyor. Yani bir tür işte ben de yaşlanınca bana da gelin gelecek. O da bana bakacak şeklinde ümidini koruyarak bu ilişkiler içerisinde var olmaya çalışıyor. Bu arada, modern devlet hukukunda aslında kadınlar 1934'ten itibaren eşit haklara sahip oluyorlar. Çok çeşitli alanlarda mülkiye, politik haklar, evlilik, boşanma ve bireysel düzeyde özerklik teşviki de aile içerisindeki ilişkilerde desteklenmeye başlıyor. Fakat yoksul kadınlara gelmeden önce kentte yaşayan eğitimli ve çalışan, bütçeye katkıda bulunan kadınlar dahi ayrımcılıktan ve ataerkil beklentilerden uzak değil. Özellikle Sirman, Nükhet Sirman'ın ifadesiyle kadınlardan "aydınlanmış anne olmaları" bekleniyor. Bu tür beklentilerde eğitim almış, çalışmak isteyen, ekonomik bağımsızlığını sürdürmek isteyen kadınların aileye olan aileyle ilgili beklentiler ve sorumluluklar nedeniyle psikolojilerinde bir yarılmaya yol açıyor. Yani kamusal ve özel algılarında ve algılanışlarında bir gerilim yaşıyor. Bu da kadının, ekonomik bağımsızlık ile ailesi arasında bir ikilem yaşamasına yol açıyor. Dolayısıyla da yani bu 1934'te kadınlara getirilen haklarla kurtarılmış ya da kurtulmuş kadın olabilmek işte hukukun önünde eşit haklara sahip olabilmek kadının özgürleşmesini getirmiyor. Kendini ailesi için feda edebilen bir özne kadın ve bu şekilde de kentte üst sosyoekonomik düzeyde varlıklı, işte eğitim düzeyi yüksek bir kişi olabilse dahi yine de ailesinden ayrı bir birey olarak kendini hissedemiyor, algılayamıyor psikolojik anlamda. Erkeklerden kendisini vatan için feda eden kahraman olması beklenirken; kadınlardan da kocalarına ve ailelerine, büyüklerine itaat etmesi ve ailesi için kendisini feda etmesi bekleniyor. Şimdi; bir de klasik ataerkil düzenin özelliklerinden söz edelim. Bu aslında gene Kandiyoti'nin deyimiyle, Güney Kore'deki veya Afrika'nın bazı bölgelerindeki ataerkil düzenden

farklı bu. Güney Kore'de veyahutta Afrika'daki bölgelerde kadınlar aile içerisinde çalıştıkları için görece daha yüksek statülere gelebiliyorlar. En azından bir ücret kazanabiliyorlar. Ve aile içi pazarlıkta, ataerkil pazarlıkta biraz daha fazla söz sahibi olabiliyorlar. Fakat klasik ataerkil düzendeki bu Güney Asya, Doğu Asya, işte Orta Doğu ülkelerinde, Kuzey Afrika'da, Güney Avrupa'da baskın olan bir düzen. Ne tür özellikler bekleniyor, yer alıyor klasik ataerkil düzende? Geniş aile ilişkileri hâlâ biçim değiştirse dahi devam ediyor. Maalasef kontrol ilişkilerinde birbirini disipline etmek, kontrol edebilme, gücünü ortaya koyabilme ilişkilerinde erkek şiddeti baskın. Kızların erken evlendirilmesi yine bir başka özellik. Erkeğin kök ailesine bağımlılık. Bu özellikle yoksul ailelerde gözlenen bir durum. Nitekim Saraycık'taki bu yoksul kesim sadece ilkokul mezunu kadınların ailelerinde bilgi edindiğimiz özellikler de buradaki klasik ataerkil düzendekilere son derece benziyordu. Hemen hemen hepsini içeriyordu. Erkeklerle ve yaşlı kadına boyun eğmesi gerekiyor gelinin, genç kadının. Aile dışında çalışmasına izin verilmiyor. Kadınların statüsü özellikle erkek çocuk doğduğunda ve kendileri kayınvalide olduğunda yükseliyor. Ataerkil pazarlık dediğimiz süreç böyle işliyor. Kayınvalide gelinleri ve diğer genç kadınları kontrol ederek, kendi gücünü, otoritesini uygulayabiliyor. Onlara istediklerini yaptırabiliyor ve aile içerisinde genç kadından, gelinden fedakârlık yapması ve yaşlılara boyun eğmesi bekleniyor. Yani buraya kadar saydığım sosyal bağlamda ve ataerkil aile düzeni içerisinde yaşayan kadınların duygusal yaşantılarına baktığımız zaman ne görüyoruz? Bir kere çocukları ve kocalarıyla iletişim kopukluğu yaşıyorlar. Eğitimsizlik, işsizlik gibi sosyal sorunlardan bahsetseler dahi, ki bu kadınlara göre güçlü kadın demek eğitilmiş olmak ve ekonomik bağımsızlığına sahip olabilmek anlamı taşıyordu. Bu eğitimsizlik ve işsizlikten söz edilse dahi, kocaları ve aile büyükleriyle özellikle kayınvalideyle epey sorun yaşıyor. Ve bu tür sorunlar da üzüntü, engellenme, gerilim, öfke gibi psikolojik duygular olarak ortaya çıkıyor. Ancak bütün bu yaşadıkları gerilimi ise çocuklarına karşı şiddet uygulayarak üzerlerinden atabiliyorlar. Dolayısıyla aslında şöyle bir resim ortaya çıkıyor. Genelde kayınvalide ve kayınpeder, erkeği geline karşı dolduruyor. Erkeğin karısı üzerinde tahakküm kurmasını istiyor ve bekliyor. Ve dolaylı olarak kendi gücünü oğlu üzerinden gelin üzerinde uygulamaya çalışıyor. Erkek karısının sözünü dinlemezse karısını dövüyor. Kadın ise acısını çocuklardan çıkarıyor. Böyle bir zincirleme psikolojik, sosyal psikolojik bir etkileşim görüyoruz. Böyle bir resim ortaya çıkıyor. Tabii bütün bu yaşantılar sonucunda da kadın bunun duygusal anlamda da bedelini ödüyor. Bedensel olarak işte baş ağrısı, fiziksel hastalık şeklinde psikosomatik belirtiler ortaya çıkabiliyor ya da psikolojik olarak öfke, kendini suçlama, zayıf hissetme, çaresizlik, depresyon yani burada yazılı olan çok çeşitli çaresizlik ve zayıflık duygularını yaşadığını söylemek mümkün. Bizim odak grup konuşmalarında, etkileşim gruplarında tespit edebildiğimiz duygular bütün bu tür duygulardı. Aile içerisindeki bu baskıda yani demin sözünü ettiğim zincir içerisinde yer alan etkileşim ise kadının bireysel benliğinde, duygularında ve düşüncelerinde ikilemlere yol açıyor. Ve biraz sonra ona değineceğim. Yani bu ikilemleri nasıl gözlemliyoruz ona da değineceğim. Kadınlar, bu ikilemlerin aslında farkındalar fakat nasıl çözümleyeceklerini, nasıl seçim yapacaklarını da bilemiyorlar.

Merve Hanım: Hocam zamanımız azaldı. Onu söylemek istedim.

Gülden Güvenç: Oldu teşekkür ederim. Tamamlamaya çalışıyorum. Şöyle aslında kadınlar kocalarının şiddetine karşı intihar etmek istediklerini ya da evden kaçmak istediklerini dile getiriyorlar. Fakat eğer kaçarlarsa o zaman geride bırakacakları çocukları ne olacak? Onu düşündükleri zamanda annelik kimliği hem onlardan çocuklarını disipline etmeleri gereken bir statüye konumda olmaları hem de eğer giderlerse çocukları bu sefer ortada kalacak. Hâlbuki önemli olma, değerli hissedebilme duygusunu da bu annelik kimliğinden aldıkları için annelik onlar için hem bir kaygı kaynağı teşkil ediyor hem de kendilerini önemli ve değerli hissedebilmelerini sağlayacak ve yaşama tutunabilmelerini sağlayacak bir liman anlamı taşıyor.

Yani kadınlar nasıl baş ediyorlar bu olumsuz psikolojik duygularıyla diye bakıldığı zamanda kimisi kocaları işsiz olduğu için sinirlenmesi doğaldır şeklinde nötr hâle getirmeye çalışıyor, normalleştiriyor kocasının uyguladığı şiddeti. Bazı kadınlar kendilerini suçluyorlar. Bazıları kendilerine özerklik tanınsa dahi ki kocası “çık, gez, eğlen, kendine şunu al, bunu al” diyor ya da akrabaları baskı yaparsa “onlara karşı çıkabilirsin” diyor. Fakat bütün bu tür anlaşma izin çıkmasına karşın ki kadınlar kendi haklarını savunamadıkları dile getiriyorlar. Bazı kadınlar sorunları başkalarına yüklüyorlar. Sonuç olarak da müdahale istemediklerini ve giderek sabırlarını kaybettiklerini dile getiriyorlar. Yani iyi iletişimin saygı, paylaşma, açık iletişim, sorunları olumlu ilişkiler içinde çözmek olduğunu ifade ediyorlar. Böyle bir tanım getiriyorlar iyi iletişime. Güçlü bir kadın ruh ve beden birliği olan, işi olan, eğitimi olan kadındır, diyorlar. Buna karşın işte fiziki şiddetinde yapıcı olmadığını ve aile içi ilişkileri bozduğunu belirtiyorlar. Fakat dediğim gibi, söylemeye çalıştığım gibi şeyi, bu tür sorunları nasıl çözeceklerini de bilmediklerini dile getiriyorlar. Ancak bazı öncü kadınlar var. Onlar konuşurlarken farklı bir dil kullanıyorlar. “Şayet istersem” şeklinde ifade ediyor örneğin kocasıyla olan ilişkilerini veyahutta “Bunlar onun kararıdır” diyor. “Benim tercihimdir” gibi ifadeler kullanıyorlar. Bu tür ifadeler kadının kendisini kocasından ve diğer aile üyelerinden farklı bir yere koyduğunun göstergeleri ve bir kadın, araştırmamdaki gene bir kadın kendi yaşantılarını anlatırken kocasını nasıl zapturapt altına aldığını da açıkladı. Bu son derece paradoksal işleyen bir süreç olarak ortaya çıkıyor. Kadın, kocası herşeyi kontrol etmek istediği için bütün kontrolü kocasına bırakıyor. Fakat bir süre sonra kocası her şeyi kontrol edemeyeceğini anladığı için, bu herşeyde alışveriş yapmak, evdeki birtakım işlerin iş bölümünün yapılmasına karar vermek, dışarı çıkılacak mı, belli şeyler alınacak mı vesaire yani bütün kararlarda erkek etkin olmak isterken kadının da “tamam, bütün bunları üstlenebilirsin” şeklinde ona bırakıyor kararları fakat bu kararlar altında, sorumluluk altında ezilen erkek sonunda pes ediyor ve karısıyla tekrar bir farklı bir anlaşma yapmak zorunda kalıyor. Yani bazı şeylerin kontrolünü karısına bırakıyor. Şimdi; burada paradoksal bir şekilde kadın kocası üzerinde güç kazanmış, kontrol sahibi olmuş oluyor. Tabii bunun sağlanabilmesi içinde belli bir farkındalık yani kendisinin bir birey olarak farklı biri olduğunun farkına varması lazım. Zaten güç kazanabilmenin temelinde de bu yer alıyor. Şimdi; buraya kadar bütün konuştuklarımı özetleyecek olursam; kadınlar, akrabaların müdahalesine karşı koymak istiyorlar. Kocalarının ya da kaynananın müdahalesine öfkeleniyorlar. Ancak bu öfkelerini çocuklarından çocuklarına şiddet uygulayarak, çocuklarını döverek kurtulabiliyorlar. Fakat böyle bir öfkesini çocuklarından çıkarmak da kadınlara ağır bir bedel ödetiyor. Suçluluk duymaya başlıyorlar. Bu tür duygularda tabii ki onların bedenlerine, düşünce yapılarına yansıyor. İşte burada gördüğümüz, görüldüğü gibi depresyon, husursuzluk, baş ağrısı, titreme gibi bedensel şikayetler ya da korku, nefret, üzüntü, öfke, kaygı, çaresizlik vesaire gibi birtakım duygu ve düşünceler dile getiriliyor. Baş etme yolları olarak yine burada gözükken çeşitli yollara başvuru yapıyorlar. Çocuklarını dövmelerinin ötesinde ki bunu bir baş etme yolu olarak ifade etmemek gerekir. Tabii ağlama nöbetleri geçiriyorlar. Durumu kader olarak algılıyorlar. Bazı kadınlar kaçmayı, evini bırakmayı istiyor. Bazıları ilaç kullanıyor. Kocasıyla kavga ettiğinde küsüyor. Bazıları işte eliş örgü, dikiş, nakış bu tür şeylere kaçıyor. Bazıları duygularını arkadaşlarıyla paylaşıyor. Yani genelde Saraycık kadınları güçlü olabilmenin hayalini kuruyorlar. Kendilerini farklı bir birey olarak görebiliyorlar. Hatta kocaları da işsiz oldukları için yoksul bir kesim olduğu için genelde erkekler de işsiz sadece işte mevsimlik işçi olarak inşaatlarda çalışabilenler var. Tabii böyle bir durumda erkek de klasik ataerkil görüntülerde beklenen sorumlulukları yerine getirmediği için kocalarına da böyle tipik saygıyı beslemiyorlar ve onlarla kavga dahi edebiliyorlar. Bunu da dile getiren kadınlar oldu. Hepsisi olmasa bile bazı kadınlar karşı çıkabiliyor. Şimdi; kadınlar açısından aslında bakıldığı zaman en önemli, en önemli kimlik çünkü yoksul kesimin kadınlarının kimlik kurulumuna baktığımız zaman bir eş olarak kimliği var. İki, kaynananın gelini olarak bir kimlik kurma meselesi var. Bir de, çocuklarının annesi olma genelde

kadından beklenen en önemli görev, rol annelik kimliği, annelik rolü. Bu rol kadınlara önemli olma duygusunu yaşıyor. Kendilerini değerli olarak hissedebilmelerini, bu alanda güçlü hissedebilmelerini sağlıyor. Fakat bir taraftan da kaygıyla bir arada gidiyor. Yani burada bir yarılma var. Bu içinde bulunduğu sosyal koşullar, beklentiler, görevler onun ikilem yaşamasına yol açıyor. Yani hem çocuklarını yetiştirecek çocuklarını çok seviyor fakat onlar sözünü dinlemediği zamanda dövmek zorunda kalıyorlar çocuklarını. Böyle de olduğu zamanda dövme durumu yaşandığı zamanda müthiş suçlanıyorlar. Nitekim kadınlara böyle bir durum tespiti araştırmasının sonunda bizden psikolog olarak ne beklediklerini sorduğum zamanda; özellikle “2 konuda biz sizden eğitim alabiliriz. Birincisi, çocuklarımıza söz nasıl geçireceğiz. İkincisi de, kocalarımızı bağımlı oldukları kendi kök ailelerinden nasıl ayırıp kendi yanımıza alabileceğiz? Nasıl iletişim kurabileceğiz, kocalarımıza sorunlarımızı anlatabileceğiz? Bu konularda bize bir hizmet programı güçlendirme programı geliştirebilirseniz seviniriz” şeklinde yanıt vermişlerdi. Yani burada bence önemli olan kadınların yaşadıkları bu sosyal çelişkiler ve bu sosyal çelişkilerin, sosyal görevlerin, değerlerin yol açtığı ikilemler ve bu ikilemleri nasıl seçeceği konusunda, hangisini seçeceği konusunda bir karara varması. Kadının benim görebildiğim kadarıyla özerkleşebilmesi, bir birey olabilmesi için kapıyı açabilmesinin yolu ve ataerkil pazarlığı aşabilmesinin imkânı bu çelişkilerden sosyal çelişkilerden ve psikolojik ikilemlerden geçiyor diye düşünüyorum. Şayet burada işte sözünü ettiğim bazı araştırmacılar isimlerini atlamış da olabilirim, ama slaytlarda değinmiştim. İlgili kaynaklara bakmakta gerekirse slaytların sonuna bu şekilde eklemiş oldum. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Merve Hanım: Çok teşekkür ederiz. Hocam çok aydınlatıcı oldu. Ataerkil düzenin kadını sosyal ve ekonomik olarak ezmesinin yanında psikolojik olarak tekrar tekrar ve sürekli ne kadar yordugunu, yıprattığını da görmüş olduk. Çok sağ olun. Son sunumumuza geçiyoruz. Son sunumumuza yine Üniversitemiz Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Seda Demiralp yapacak. Sunum başlığı: “Animusla 1001 Gece: Bireyleşen Kadının Dönüşümü” Buyurun Hocam,

Seda Demiralp: Çok teşekkürler. Merve’cim slaytımı paylaşmaya çalıştım, ama.

Merve Hanım: Bir saniye Hocam hemen sizi co-host yapıyorum. Bir saniye şu an paylaşabilirsiniz Hocam.

Seda Demiralp: Oldu mu acaba? Oldu galiba. Çok güzel sunumlardı. Çok çok teşekkür ediyorum sunum yapan herkese. Ben sizi biraz masallar dünyasına götüreceğim bugün. Benim için çok farklı bir çalışma oldu. Hem tanıdık hem de çok yeni dedikleri türden Jungcu feminist psikanalitik masal kuramından bahsedeceğim. Masalların terapötik fonksiyonundan ve özellikle kadın ruhu, kadının duygu dünyası üzerindeki terapötik ve özgürleştirici etkisinden bahsedeceğim bugün. Söz edeceğim masal, 1001 Gece Masalları biliyorsunuz, pek çok masaldan oluşan bir koleksiyon. Eserin adı Doğu edebiyatının en önemli anonim eserlerinden 8., 9. yüzyıla kadar gittiği düşünülüyor. Nitekim ilk kopyası 9. yüzyıla ait, tamamlanması 12. yüzyıl civarında. Batı dillerine çevirisi ve dünyaya yayılışı 18. yüzyıl yani tümünü okumamışta olsanız biliyorsunuz biliyorum masal masal içinde formatında yazılmış bir eser ve içinde çok çok fazla masal var. Ben bu çerçevede hikâyeye dediğimiz bu ana hikâyeden bahsedeceğim bugün. Herkesin aşına olduğu Şehrazat’ın hikâyesinden Konumuz kadının özgürleşme ve güçlenme serüveni dedik. Bu bağlamda ben özellikle iç düşmanlara karşı güçlenme konusuna değiniyor olacağım. Bu serüven Jungcu kuramda bireyleşme olarak tanımlanır ve içsel bir erginleşme serüvenidir. Ve bu süreçte bu erginleşme sürecinde masallar bize terapötik destek sunabilmektedirler. Bir yandan da aşağıya inmeye çalışıyorum, ama evet oldu. Masalların bu sürece katkısı olabilmektedir. Çünkü masallar toplumun ve yaşamın aynasıdır. Bizden önceki nesillerin birikmiş tecrübelerini, bilgeliklerini bize aktarmaktadır.

İnsanlık tarihine baktığımızda hem çok değişmiş hem de çok değişmemiştir. Fazla değişmemiştir böyle zamanı, mekânı aşan ortak patenler vardır. Ölüm gibi, doğum gibi, evlenme gibi, savaş gibi olaylar veya işte yaşlı kocakarı, peri kızı, zalim kral gibi imgeler ki, biz bunlara arketipler diyoruz. Nesiller boyu bu arketipler benzer duyguları barındırmışlardır, benzer anlamları barındırmışlardır. Ve mitler gibi masalarda bu anlamda bize geçmiş tecrübeleri aktarır bize ve bazı zorlukların nasıl aşılabileceğiyle ilgili ışık tutar. Yani ne yaşıyor olduğumuzu, nasıl bir duygu, sıkıntı yaşıyor olduğumuzu anlamamızı en başta adını koymamızı ve çıkış yollarını içinde bulunduğumuz zor durumdan çıkış yollarını görebilmemizi sembolizm yoluyla yardımcı olurlar. Jungcu masal kuramı masallara bu açıdan bakar. Bu anlamda masallar da rüyalar gibi ele alınır. Yani nasıl ki rüyalar duygu dünyamızın bilinç dışının bir ifadesidir. Masallar da toplumun rüyaları gibidir. Ortak kolektif duygu dünyamızın yansımasıdır. Bu masallar ve psişik güçlenme ilişkisini detaylandırmadan biraz 1001 Gece Masalları'nın kendine hatırlayalım derseniz. Benim odaklandığım bu çerçeve hikâyeye size kısaca kendi yorumumla hatırlatayım. Masalcılık yapacağım burada biraz. Masamız şöyle başlar. Pers, Hindistan ve Çin hükümdarı Şehriyar'ın karısı ona bir zenci köleyle ihanet eder. Açılış aşağı yukarı budur, böyle başlar hikâyeye. Bu kadının standart versiyonlarda bir adı yoktur. Bazılarında Sultan diye geçiyor. Onun hakkında çok da şey bilmeyiz yani. En önemlisi mesela onu mutsuz eden Şehriyar'la niye evlenmiş bilmeyiz. Şehriyar'ın kişisel karizması mıdır, bir kralla evlenmenin getireceği statü müdür, kolay bir hayat arayışı mıdır? Bunları bilmeyiz. Fakat evliliği ona beklediği mutluluğu getirmez. Kısa sürede hata yaptığını anlar ve kendini mutsuz bir hayat içerisinde tutsak bulur ve bir arayışa girer. İçinde hatalar da barındıran bir arayış süreci başlar böylece ve yani insani hatalardır bunlar psikanalitik kurama göre. Çünkü hatta bireyin hikâyesinin başlaması aslında fonksiyoneldir. Örneğin; kırmızı başlıklı kızın büyük annesine giderken orman yoluna sapmaya karar vermesi gibi veya işte Mavi Sakal hikâyesinde; işte 40 odaya girmene izin var, ama 41. yasak Mavi Sakal'ın eşinin bir gün o 41. odaya da girmeye karar vermesi gibi. Kayıplar ve riskler içeren hatalardır, ama bu hatalar olmasaydı hikâyeler hiç başlamazdı. O yüzden bir psikanalitik masal yorumcusu Esther'e göre bu hatalar iyi ki olmuştur. Kadınlara şöyle bir çağrı yaparak da "O ormana girin, o kapıyı açın yoksa hayatınız hiç başlamayacak." Şehriyar'ın mutsuz karısı Sultan içinde durum böyledir. Fakat ne kadar mutsuz olsa da bir hükümdarı terk edip kurtulmak kolay değildir. Ve kendini tutsak hissedenden Sultan'ın besinsiz kalan ruhu yavaş yavaş ölmeye başlar. Ruhsal açlık, ümitsizlik, tecrübesizlik onu ikinci bir hataya sürükler ve Şah'a ihanet eder. Şehriyar, kısa sırada durumu öğrenir ve çok öfkelenir. Sultan'ı ve kölesini idam ettirir. Fakat öfkesi dinmez. Tersine öfke artıp tüm kadınlara yayılmıştır. Bundan sonra Şehriyar her gece yeni bir genç kadınla evlenir ve sabaha karşı onu idam ettirir. Ve her gün yeni bir iyimser, fazla iyimser genç kadın Şah'ın kanlı geçmişini görmezden gelir. İç sesine kulaklarını tıkır ve evlenmeye gönüllü olur. Ama hiçbirinin kaderi diğerinden farklı olmaz. 100 günde tam 100 genç kadın öldürülür. Artık tam bir dehşet ve korku sağlar. Derken nihayet bir gün bir başka genç kadın 'bu böyle gitmez' diyerek duruma müdahale etme kararı alır. Kadın da kralın vezirinin kızı Şehrazat'tır. Şehrazat, kendinden önceki kadınlardan farklı olarak gerçekleri net olarak görebilme gücüne sahiptir. Şah'ın kadın düşmanı bir katil olduğunu, kadın türünün ve dolayısıyla toplumun devamı için Şah'ın durdurulması gerektiğinin farkındadır. Hep bu noktada küçük kardeşi Dünyazat'la bir plan yaparlar. Babasının itirazların arağmen Şah'la evlenir ve ilk gecelerinde Şah'a idam edileceğini bildiğini ama ölmeden önce bir isteği olduğunu kardeşi Dünyazat'a uykudan önce bir masal anlatmak istediğini söyler. Şah bu isteği kabul eder ve Şehrazat başlar. Şafak sökene kadar dünyanın en sürükleyici masallarını anlatır ve tam şafak sökerken yani mutad idam vakti geldiğinde masalı keser. Ve gerisine ertesi gün devam edeceğini söyler. İşte hikâyenin devamını merak eden Şah idamı erteler. Fakat ertesi gün yine aynı şey olur. Bu durum böyle tam tamına 1001 gece sürer. 1001 gecenin sonunda hikâyeler biter. Fakat bu zaman içinde Şehrazat'ın artık 3 çocuğu, 3 oğlu hatta olmuştur ve Şah da artık değişmiştir. Artık ne

Şehrazat'ı ne de başka kadınları öldürmek isteği yoktur yani içindeki katil ölmüştür. Kadın türü kurtulmuştur. Sosyal harmoni tekrar inşa edilmiştir. Jungcu kurama göre, bir masaldaki tüm karakterler tıpkı bir rüyadaki gibi tek bir psişenin parçalarıdır. Yani Şehrazat da, Şehriyar da öldürülen 101 kadında hepsi aynı kişidir aslında, aynı psişenin parçalarıdır. Kimi bilinçte kimi bilinç dışında kalmıştır. Masaldaki karakterler arası ilişkiler bu farklı psişik parçaların fark edilişi, aktive edilişi, öne çıkışı, hastalanmış parçaların iyileşmesi ve nihayet psişik bütünlüğün sağlanması yani erginleşmeyle ilgilidir. Masalın bu açıdan yorumlanmasına geçmeden Jung'un bu psişik bütünlüşme ya da bireyleşmeyle ilgili kuramından bir miktar bahsetmek istiyorum. Jung'a göre psişe öncelikle bilinç ve bilinç dışı olarak ikiye ayrılır. Bilinçli alanın merkezi olan ego hayat yolculuğunda bilinç dışı içerikten ne kadarını bilince taşıyabilirse o derece olgunlaşacaktır. Foucault'nun "Bilgi güçtür." sözünü hatırlayacak olursak daha kolay anlayabiliriz bunu. Yani bilinç dışından bilince getirilen, taşınan her bilgi, her yeti bir malzemedir ve bireyin ya da egonun yardımıyla kullanılabilir. Yani Jungcu masal yorumlarındaki sembolizm bu olgunlaşma sürecini anlatmaktadır. Benim bu çalışmada kullandığım kritik yaklaşım yani feminist Jungcu masal kuramı burada merkeze kadını, kadının özgürleşmesini koyuyor. Ve bilinç altından hangi malzeme bilince taşınırsa bu kadını güçlendirir, kadının işine yarar, kadın egosunun işine yarar? diye bakıyor. Ve bu çerçevede güçlü kadın imgesine dair bilinç altında ne varsa masal yoluyla yardıma çağırılıyor. Yani masalı bir sihirli flüt gibi düşünebilirsiniz. Dinlediğimiz de içimizde bir şeyleri uyandırıp, çağırın sihirli bir müzik gibi. Şimdi; daha ayrıntıya girmeden biraz bu bilinç dışına bakalım. Bilinç dışında neler var Jung'a göre? Genelde ya tasvip etmeyip reddettiğimiz için ya da işe yaramaz diye düşündüğümüz için oraya itelediğimiz şeyler veya sahip olduğumuzun bile farkında olmadığımız tümünden aldığımız içerikler depolanmıştır bilinç dışında Jung'a göre. Bu itelediklerimiz kısmında 2 psişik alan var ya da parça var. Biri, 'gölge' dediğimiz parça. Unutmuşum slaytları geçmeyi bunların hepsi ünlü 1001 Gece Masalları'nın değişik resmedilişleriydi. Bu bilinç dışı alanda bahsetmek istediğim alanların birisi, gölge. Gölgenin içeriği nedir Jung'a göre? Jung'a göre gölgede bizim sahip olupta bizim yani kendimizde sahip olupta beğenmediğimiz, onaylamadığımız, bize utanç veren özelliklerimiz veya illa olumsuz olmak zorunda değil. Mesela gizli kalmış, gölgede kalmış yeteneklerimiz de olabilir. Bunlar bulunmakta. İkincisi de, bireyin karşı cins özelliklerini simgeleyen anima ve animus. Kadınlarda animus, erkeklerde anima denen bu psişik alanda karşı cinse ait olduğunu düşünerek egodan uzaklaştırılmış ya da uzağa düşmüş özelliklerimiz var Jung'a göre. Biz, bu çalışmada kadın psişesine odaklanacak olduğumuzdan bizim için bu hikâyede bu çalışmada önemli olan animus. Jungcu kurama göre animus, kadının kendisinde sahip olduğu fakat masküniliteyle özdeşleştiği için egosundan uzağa düşmüş içerik. Kabaca dış dünyaya ait özellikler diyebiliriz bunlara, işte örneğin; mücadelecilik, işte kendini ifade etme toplum içinde, savunma, kendini savunma, kararlıkla bir hedefin peşinden gitme, bir fikri hayat geçirme, zor durumlarda sağ duyuyla karar verme, cesaret gösterme gibi yani örneğin; sezgi gibi, yaratıcılık gibi iç dünyaya ait özellikleri feminen özellik olarak sayarken yukarıda saydıklarım maskülen özellikler olarak geçiyor bu sembolizmde ve bu tabii cinsiyetçi bir dil. Bu yüzden yadırgana da bilir, ama bunun sembolik olduğunu, bir tarihsel bağlama oturduğunu yani sonuçta patriarkal bir dünyada yaşayan kadın bireylerin erkeklerin psişeleri incelendiği için yani bireyin zihninde bu böyle olageldiği için psikanalitik yorumda da bu dilin kullanıldığı yani normatif olarak bu böyle değildir diye değil de "bunlar kadına, bunlar erkeğe ait özelliklerdir" budur gibi değil de bireyin zihninde genelde böyle kodlanmış olduğu için bireyi çözümlenmeye çalışırken de onun dilini kullanmak gerektiği için böyle bir sembolizm kullanıldığını vurgulamak istiyorum. Jung'a göre kadındaki bu maskülen özellikleri animus oluşturur. Animus yani bu eril enerji kadınla dost bir hâldeyse kadının hizmetine çalışır. Ona cesaret verir, harekete geçirir. Kadının iç dünyasındaki zenginliği bir köprü gibi dışarıya aktarmasını sağlar. Kötü şartlar altında, ezici koşullarda bulunan kadınların mücadeleye, savaşa

çağırır. Fakat bazen de animus kendisi bir düşmana döner ve agresyonu kadının kendisine yönelir. Bu iç düşman kadını ezer. Kadın egosunu ezer. Pasifize eder ve sindirir. Şimdi bu tür bir animus sembolizmi işte hikâyelerde, filmlerde şimdi Netflixten bahsettik. Netflix dizisi şovlarında görebiliriz bunu. Hani mesela canavar damat olarak geçer bu. Yani işte böyle kaslı, güçlü, tehlikeli ama mutluluk mu yoksa ölüm mü getireceği tam da belli olmayan çünkü her 2 yöne doğru da gidebilir ilişki hani böyle bir enerji. Feminist Jungcu görüşe göre, ezilmiş yani zayıf egolu kadının tipik özellikleri vardır. Mesela kendinden sürekli şüphe eden, olumsuz durumlardan çıkma cesareti gösteremeyen, kendini savunamayan, yaratıcı fikirleri olsa da bunları hayata geçiremeyen, dış dünyada ürkek olan, işte hayatındaki erkeklere tabi olan biraz çocuk kalmış ve en bariz özellik olarak da sürekli eleştirel bir iç sesle yaşayan. Şimdi bu Feyda Hoca'nın sunumundaki erkek sesten bahsederken hep bunu düşündüm o sırada. Yani sürekli bir iç ses tarafından cesareti kırılan nasıl ki işte mesela bir toplantıda kadının bir fikri var. Fikrini ifade edecek, o ses der ki: "İşte bu fikirde çok orijinal değil. Boş ver söyleme" İşte bir projesi vardır kadının o ses der ki: "Yapamazsın, vakit ayıramazsın. Bir şey çıkmaz." İşte mutsuzdur, kaçmak, çıkmak ister. O ses der ki: "Gittiğin yer daha mı iyi olacak? Otur yerine!" Böyle sürekli eylem durduran bir iç ses yani domine ettiği durumlardan bahsediyorum ve sonunda birey karar veremez hâle geliyor. Eyleme geçemez hâle geliyor. Bir nevi felç oluyor ve ruhu aç kalmaya başlıyor. Hata yapmaya başlıyor ve o ruhsal açıklıkla bazen nereye saldıracığını, kendini nereye savuracağını şaşırıyor. İşte kötü alışkanlıklar kazanabiliyor vesaire. Yani Jungcu görüşe göre, kadının hürleşmesi ve dış dünyada güçlü bir varoluş kazanması, onu tutsak hissettiren durumlardan sıyrılıp hakettiği hayatın peşinden gidebilmesi ancak animusunu bilince taşımasıyla ve onunla iş birliği yapmasıyla yani eril ve dişil enerjinin dengeli, dengeye oturmasıyla ya da bir harmoniye kavuşmasıyla olur. Bilinç dışında kaldıkça, yok sayıldıkça animus kendini fark ettirmek istercesine büyür, hırçınlaşır ve düşmanlaşır. Az önce didiğim gibi agresyonu dış düşmanlara değil, kadına ve kendine yöneltilir. Bu düşmanlaşmış animusun sesini farkında olmadan kendi sesi gibi duyumsamaya ve o tarafından yönetilmeye başlar. Düşmanlaşmış ve içselleştirilmiş bir iç ses tarafından yönetilmek çok acı verici bir kadınlık hâline dönüşür. Animus ancak fark edilerek bilince taşındığında, entegre edildiğinde kadının egosuna dost olur ve destek olur. Aslında sadece animus değil bilinç dışındaki tüm içerik için bunu görüyoruz Jungcu yaklaşımda yani. Tüm bilinç dışı içerik fark edilmedikçe büyüyüp egoyu âdeta görülmez bir el gibi kontrol etmeye başlar. Ve hani Jung'a atfedilmiş bir ifadeyle –bir mülakatında söylediği iddia ediliyor- biz buna kader deriz. Kader deriz çünkü başımıza gelenlerin bizden kaynaklı olduğunu, aslında bizim seçimlerimizden ötürü olduğunu bilmeyiz. Ne zaman ki ego bu bilinç dışı içeriği görür, tanır, kendi sesinden ayrı bir ses olarak bu parçaların seslerini ayrı ayrı duyar ve entegre eder onları o zaman bu psişik parçalarda durulur. Olması gereken sınırlara, boyutlara çekilirler ve harmoni içinde egoyla, egonun hizmetinde hareket etmeye başlarlar. İşte masamız yani kadın egosunun animusla ilişkisini sembolize etmektedir buna göre. Yani ben bu yaklaşımı feminist Jungcu masal kuramını Batı masalları örneklerinde tanıdım ve çok etkilenerek Doğu masallarına taşımak istedim. Bu macera böyle başladı. Yani benim daha önce çalıştığım konulardan çok farklı. O yüzden merak edenler nereden çıktı bunlar diye. Yani bu yoruma göre bizim masamızda işte kadın katili Şehriyar'dan köle Mesut'a, Şehrazat'ın babasına tüm erkek karakterler kadının animusunun çeşitli aşamalarındaki sembolleridir. Öte yandan kadın karakterler, biz hani kadın psişesi açısından baktığımız için, kadın karakterler egonun temsilcileri olarak düşünülür. Şehriyar'ın ilk karısı, sonraki idam edilen 100 karısı ve Şehrazat hepsi kadın egosunun hâlleri ve aşamalarıdır. Yani animusla ilişkisi geliştikçe egonun durumu da değişir. Git gide daha erginleşmiş işte başlardaki bunalım içinde ama kendini nereye savuracağını bilemeyen, zaman zaman aşırı iyimser, zaman zaman ihanet içindeki hâlden Şehrazat gibi güçlü, attığını vuran bir kadına evrilen bir şekilde görürüz onu. Şehriyar elbette düşmanlaşmış güç animus olarak hikâyenin başlangıcından itibaren karşımıza çıkar. Kadının bu animusu önce tanıyamaması,

bunalıma girip ama nasıl baş edeceğini bilememesi sonra yavaş yavaş bir farkındalık geliştirerek onu fark etmesi, baş etmeye çalışması kendine dost bir animus ortaya çıkarmaya başlaması. Mesela köle Mesut'la olan beraberlik ilk kez böyle biriyle olan beraberlik yani kendi maskülen enerjisinden güç alma çabasının başlangıcı olarak düşünülebilir. Sonra Şehrazat'ın babası çıkar. 2. dost eril eneji olarak karşımıza. Bir vezir olarak tabii köle Mesut'tan çok üstedir. Demek ki animusta bir şeyler gelişmeye başlamıştır. Dost bir animus gelişmektedir, ama hâlâ yetersizdir. Çünkü işte baba mesela kızına "Ben kralı durduracağım. Evlenmene gerek yok. Ben hâllederim filan" diyemez. Sadece evlenme fikan demekten öteye geçemez. Başarısız baba yani bu da çok tanıdık bir imge aslında masallarda di mi? İşte Pamuk Prenses'ten Sinderella'ya Hansel ve Gretel'e hep karşımıza çıkar. İyi niyetli fakat yetersiz animus egoyu koruyamaz yani daha fazla macera gerekiyor.

Merve Hanım: Hocam zamanımız azaldı.

Seda Demiralp: Tamam. Yani 1001 gecelik bir içe bakış ve terapötik müdahale sonrası Şehrazat'ın ya da kadın psişesinin geldiği noktadaysa artık animus tanınmış, bilince taşınmış ve egoyla birleşmiştir. Yani hem güçlü hem de dosttur. Şehrazat ve Şehriyar'ın hikâyesinin sonundaki mutlu evliliği bunu sembolize eder. Psişik bütünlük artık sağlanmış, erginleşme, olgunlaşma gerçekleşmiştir. Ego artık Şehriyar'ın ne ilk karısının çaresizliği ne de sonraki 100 karısının iyimserliği içindedir. Animusta düşman değil. Animus tarafından domine edilen de değil. Kendisi animusu yönlendirebilen yani kendi eril enerjisini kendi ihtiyaçlarına göre yönetebilen, onunla iş birliği içinde güçlü bir hâle evrilmiştir. Yani kendi kendisiyle kurduğu ilişkide mutluluğu bulmuştur. Evet, masalımızın mutlu sonu bu bana göre. Masallar dünyası gerçekten çok çok zevkli ama bana ayrılan süre bitti. Çok teşekkür ediyorum. Bu zamana kadar sabırla katılım gösteren herkese. Bu kadar.

Merve Hanım: Çok teşekkür ederiz Hocam. Çok ilginç ve ufuk açıcı oldu diyebilirim. Hiç bu şekilde böyle bir şey düşünmemiştim. Masallara dair böyle bir anlatı olduğunu yani feminist anlatıların farklı alanlar da olduğunu biliyordum, ama bu masalda kadının kendi kendine o animusuyla savaşında yine kendisinin bir şey başarmış olduğunu görmek böyle bir okumayı görmek çok güzel oldu gerçekten çok teşekkürler.

Seda Demiralp: Çok teşekkürler.

Merve Hanım: Sorusu olan var ise alabiliriz, Chate de yazabilirsiniz. Ben iletmeye çalışırım.

Gülden Güvenç: Hazır burada bu kadar kişiyi bulmuşken hocalığıma sığınıp ben soru sorabilir miyim acaba? Yani hepimiz güçlü kadın, birey olabilen kadın -Derya Hoca'mız da zaten bu konulara değindi-, işte çeşitli kimlikleri olan, benlik sorunları yaşayan, benliğini bütünleştirmeye çalışan kadınlardan söz ettik. Acaba güçlü kadın ne demek? Birey olabilen kadın ne demek? Bu konuda bizleri dinlemiş olan hocalarımız, öğrencilerimiz varsa ne düşünür acaba? Keşke böyle bir söylem çalışmasını yapabilsen ben böyle bir ortamda çok güzel, çok ilginç olurdu. Yani biz ne anlıyoruz? Ben mesela neden yoksul kendi çalışmalarına baktığım zaman hep benim açımdan öteki olabilecek kişilere ilgi duyduğumu, onların psikolojik dünyasını anlamaya çalıştığımı görüyorum kendimde. Yani orta sosyoekonomik kesim veya üst sosyoekonomik kesim, işte okumuş, görece varlıklı kesimde yaşayan kadınların psikolojisini daha sanki iyi anlayabileceğimi düşünüyorum. Belki öyle varsayıyorum veya en azından kendi içimde kendi kendimle konuşurken hani biraz bunları değerlendirmek, kadınların neler yaşadığını hissettiğimde değerlendirebilir mişim gibi geliyor. Öyle bir güven var. Belki omnipotent yani hiç de öyle değil. Ama hani genelde kendi yaptığım çalışmalar, ya işçi kadınlarla oldu, işçi kesimdekilerle oldu, ya gecekondur

kesiminde yaşayan kadınlarla çalışmalar yürüttüm. Yani bu farklı kesimde olan ekonomik açıdan, eğitim düzeyi açısından yaptıkları işlerde ve dini inançlar konusunda da farklı olan kesimlerde kadınların çok ortak sorunları da olduğunu fakat farklı biçimlerde o sorunları yaşadıklarını izledim. Tabii bizim gelip dayandığımız esas soru şimdi bugünkü konumuzla da esas soru güçlü kadın ne demek acaba? Bireyleşmek ne demek? Bu yalnız kadını da ilgilendirmiyor. Erkekler açısından da önemli bir soru. Erkeklerin birey olabilmesi ‘agency’ dediğimiz hani İngilizcede ‘agency’ terimiyle ifade ediyoruz. Güçlü bir erkek nasıl acaba olabilir? Ne gibi özellikleri taşıyor? Yani bu konuda acaba sizler ne düşünüyorsunuz? Merak ediyorum ben de.

Mehmet Kaytaç: Ben Gülden Hoca’ma tam cevap değil de Derya Hoca’ma da soracaktım? Şimdi benim gördüğüm, en azından bildiğim diyeyim. Netflixteki güçlü kadın karakterleri işte mesela hani bu “Wonder Woman” var 1984. Önüne geleni dövüyor. Bunları yapanların çoğu da hani kadın direktörler yani epey siz de dediniz kadın direktörler daha fazla film çeviriyorlar. İşte filmlerde, dizilerde her neyse daha fazla etkileri var. Yani bu zamanla hani bu güçlü kadından anladığımız zamanla değişen bir şey mi yani? Hani şimdi çünkü belki hani bu ben hani 1-2 kere şey seyrettiydim Jessica Jones pek beğenmediydim bıraktım. Unbelievable daha iyiydi yani şey olarak biraz yani bu ortama uygun geliyor. Süper kahramanlar hem kadınlar süper kahraman hem erkekler süper kahraman yani daha iyi seyircisi daha fazla oluyor herhâlde ve yani işte güçlü kadın deyince de ha tamam işte kendi işini gücünü yapan karşısına çıkan dövme, karate yapan, güzel giyinen falan öyle şey düşünüyoruz herhâlde. Yani tam soru gibi olmada ama biraz karışık oldu. Teşekkürler.

Güliden Güvenç: Ben de teşekkür ediyorum, ama Derya Hocam belki bu konuda görüşlerini söyler. Sonra ben de ne düşündüğümü söyleyeyim.

Derya Özkan: Evet teşekkürler. Düşünüyorum buna nasıl? Şimdi sonda, en sonda sorduğum soru aslında belki de önemli burada. Yani bizim kadınsı kültürel olarak kadınsı addettiğimiz özellikler neden güçsüzlük sayılıyor? Yani güç neden hep eril özelliklerle özdeşleştiriliyor? Aslında ‘güçlü kadın kimdir?’ diye sorduğunuz da bana sorarsanız Hocam o kadınsı dediğimiz özelliklerin şimdi bunlar stereotipik olanlar var. Yani çok zor bu yani o kadar cinsiyetçi bir yani dilde cinsiyetçi, tarih de cinsiyetçi bunları tanımlamak çok güçleşiyor. Yani biz bunu bu yazıyı yazarken çok yaşadık. Yani yumuşak diyorsunuz, hassas diyorsunuz, bunlar hep güçsüzlük olarak anlaşılıyor otomatik olarak öyle anlaşılıyor. Hâlbuki hassas olmak pekâlâ pozitif bir özellik olabilir. Hatta bana sorarsanız demin onu diyordum; güçlü kadın dediğimiz karakterler hem evlilik performanslarını başarıyla yapan hem de aslında buna ek olarak dişillikten de gücünü alan kadınlardır gibi geliyor bana. Ama o 2. tarafa pek o kredi pek verilmiyor. Yani işte kadınlar nedir? İşte özenlidir, dikkatlidir, detaycıdır vesaire hani iş hayatında söylenir ya. Bunlar mesela yani bu kadın olduğu için bu böyle demek şimdi bana da şey geliyor yani özcü bir şey söylemek istemiyorum. Dolayısıyla çok çok zor bir konu. Yani bunun dediğim gibi dilde, düşüncede bile tanımlanması çok zor. Onun için yani belki yeniden düşünüp belki bunlara yeni tanımlar, yeni isimler filan bulmamız lazım. Yan, kavramlarımız sanki bana yetmiyor gibi geliyor. O yüzden de yani yakından baktığımızda Netflix dizilerindeki o güçlü kadınlar bize bir şey ifade etmiyor. Yani evet, çok güçlü ona hiçbir şey olmuyor falan, ama o gücün kadın olmasıyla alakası yok o gücün.

Güliden Güvenç: Ben de ne düşündüğümü söyleyecek olursam şöyle yani sizin anlattığınız, değindiğiniz doğrultuda güçlü kadın erkeksi özelliklerle daha çok temsil edilen bir kadın gibi. Netflix filmlerinde de öyle ele alındığı söylenebiliyor. Bu arada ben de çok ‘dedicated’ nedense İngilizcede karşılıyor araya ama çok ben de iyi bir Netflix seyircisiyim. Deli gibi hele bu pandemi sürecinde Netflixteki dizilere kaçıyorum. Farklı

dünyalarda yaşamak gibi oluyor benim açımdan o. Kendimi de kaptırabildiğim için şanslıyım diye düşünüyorum. Ama yani sözünü ettiğiniz o “Unbelievable” dizisini ben de çok beğenerek seyrettim gerçekten. Diğerlerini fazla bir şeyim olmadı yani izlemişliğim yok. Ama genelde gerçekten işte ataerkilliğinde özünde olduğu gibi güç hep erkeksi özelliklerle birleştiriliyor. Ama Seda Hanım’ın da sunuşunda belirttiği gibi Jung’un kuramını da ele alacak olursak, Jung’un kuramında anima ve animus. Yani erkeği temsil eden özellikler animus; kadını temsil eden özellikler anima. Bunlar Şehrazat’ın hikâyelerinde de bir araya getirildiği zaman görülüyor ki, her 2 yönünde, her 2 yetinin de bir araya getirilmesi ile, bütünleşmesi ile insanlar aslında güç kazanıyor. Psikolojide bu işte androjeni kavramıyla vesaireyle ifade ediliyor. Ama zaten biyolojik bir organizma olarak doğduğumda erkekler ve kadınlar arasında bazı yetenek farkları olabilir, ama yani böyle erkeksi özellikler, kadınsı özellikler ayırımı yapamıyoruz. Bu sosyalleşme sürecinde kültürel olarak kazanılan özellikler. Yani kültürdeki kalıp yargılar; kadın erkek kalıp yargıları nasıl tanımlanıyorsa, bizde o yönde pekiştirip sosyalleşiyoruz aslında. Ama yani ben kendim güçlü bir insan, güçlü bir kadın, güçlü bir erkek nasıl olur? şeklinde bir soru sorduğum zaman kendi zayıf yanlarının, güçlü yanlarının farkında olan, bunları kabul eden ve kendi seçimlerini yapabilen. Yani duyarlı bir şekilde, yumuşak bir şekilde başkalarını da dinleyen, ama kendi görüşlerini başkalarından farklılaştırabilen ve o görüşleri de atılgan bir şekilde saldırganlaşmadan ifade edebilen bir kadını veya erkeği anlıyorum. Çünkü erkekte de sevgi, şevkat arayışı var. Bunları verebilme yeteneği ve yetisi var. Kadınlarda da aynı şey var. Erkekler hırslı kadınlar da pekâlâ hırslı olabiliyor. Önemli olan o hırslarını ve bu yeteneklerini hangi amaçlar için kullanıyor olmaları. Yani benim mesela güçlülükten anladığım böyle bir durum. Diğer taraftan çok benzer bir şekilde ben hep şunu da sormuşumdur Işık Üniversitesinin en temel sloganı “Işık Üniversitesi iyi insan yetiştirir” Şimdi iyi, güzel de. Bun iyi deyince biz mesela nasıl bir iyiyi kastediyoruz? Kimin iyisi? Yani bunun gibi güçlü olmak veya zayıf algılanmak, zayıf olmak nedir? Zayıf olmakla güçlü olmak arasındaki farklar nelerdir? Bu tür anlamlandırmalar kültürlere göre değişebilen bu tür değerlendirmeler de bence çok önemli ve Derya Hoca’mın da söylediği gibi, Seda Hoca’mın da gene “1001 Gece Masalları”nda yahutta Jung’un kuramında dile getirdiği gibi herhâlde bunları sorgulayarak, bunların üzerinde tartışarak bu tanımlara yanıt getirmeye çalışacağız gibi geliyor. Bu arada yani ben yönetimi ele aldım gibi bir şey kendime. Merve’cim kusura bakma. Bizim öğrencilerden diyorum, özür dilerim öğretim üyesi adaylarımızdan Duru Özkan biri de söz almak istemiş. Chatte onun yazısını, şeyini gördüm “Ben de söz almak isterim” diye yani tekrar sana devrediyorum yöneticilik işini.

Merve Hanım: Teşekkür ederim Hocam. Sağ olun. Evet bende tam sizin söylediğiniz gibi Duru Hoca’ma söz verecektim sağ olun.

Duru Özkan: Teşekkür ederim. Öncelikle bütün konuşmacılara çok teşekkür ederim. Gerçekten çok keyifli bir sunumlar dizisiydi. Gülden Hocam, size aklıma 2 tane şey geldi sorunuz üzerine ona biraz cevap vermek istiyorum. Çünkü aklıma güçlü kadın nedir? denildiğinde yani ben hep ailemde çok güçlü kadınlar olduğunu düşünmüşümdür ve buna işte annem, annemin annesi, anneannesi ve onun anneannesi falan diye hep böyle konuşulur. Bu kadınların özelliklerine baktığımda tam da dediğiniz gibi biraz omnipotent, eril becerileri çok yüksek ama dişil becerileri de çok yüksek ve epeyce duygusal emek veren ve her şeyi bir arada tutan kişiler ve bir yandan da son günlerde dinlediğim bazı konuşmalar üzerine bunun aslında çocuklara verilen ortam ve işte onların gelişmesi için önemli olan bir kadının, bir annenin sahip olması gereken özellikler çerçevesinde de çok ortaya çıktığını fark ettim biraz ve bu örüntünün dışında kim var diye düşündüğümde aslında bunun dışında sadece ben varım ve yaşım nispeten diğerlerinden daha genç olduğu için olma ihtimali var bunun bilmiyorum. Hani nispeten evet bu özellikleri çok güçlü kadınlar yapıyor olanları ama hayattaki rollerine baktığımda yine de bir şekilde stereotipik rollerin içindeler. Ama

herşeyi bir arada tutan da onlar ve işte epeyde dominant kadınlar. O yüzden eril özellikleri de çok net görebiliyorum. Bunun dışında Netflixle ilgili aklıma bir şey geldi. Epey düşündüm hakikaten ne vardı dişil özelliklerle güçlü olan kadınların olduğu dizi, film ne var diye düşündüğümde ben de gerçekten bulamadım ve biraz şaşırđım. Ama şu geldi aklıma stand-up komedyenlerde şuan görüyorum dişil özellikleri ortaya çıkartıp hâlâ güçlü olduğunu göstermiş kadınlar. İşte Hannah Gadsby bunlardan biri, Netflixte olmayan Sofie Hagen bunlardan biri ama Türk tabii aklıma gelen yok. İsimlerini bilmiyorum çoğunlukla muhtemelen ama belki de hani stand-up komedide gördüğümüz bir şey televizyona da yansımaya başlar, Netflixte de yansımaya başlar bir noktada diye aklıma geldi. Onu da eklemek istedim. Teşekkür ederim.

Merve Hanım: Sağ olun Hocam.

Selda Görkey: Merhabalar. Öncelikle bu güzel panel için çok teşekkür ediyorum ben de çok dinlemesi keyifliydi. Biraz dersimden dolayı geç katılabildim. Hatta ilk konuşmayı da çok merak ediyorum. Artık kayıttan izleme imkanı bulacağımı umut ediyorum onu. Ben Gülden Hoca'mın sorusuyla ilgili olarak hani ona öngördüğüm birtakım yanıtlar vermek istiyorum. Kendi düşüncelerime ve araştırmalarımaya göre aslında ilk söylediği vakit şunu düşündüğümü farkettilim. Ben bir iktisatçiyim. İktisat bölümünde de görev yapıyorum. Ve kadın istihdamı çalışan ve entegrasyon istihdam politikası çalışan birisiyim. Dolayısıyla ister istemez bu mesleki araştırmaların kendi içimdeki tanımı biraz ele geçirmiş olduğunu farkettilim. Ama ardından tabii ki bunun yanıltıcı bir şey olduğunu söyleyebilirim. Düşünme imkânı bulunca Gülden Hoca'nın sorması üzerine biraz baştan onun için sessiz kalmıştım. Çünkü biz iktisadi olarak işte topluma katılabilen dolayısıyla ekonomik hayata katılabilen, sosyal olarak dışlanmayan, sosyal olarak içerilebilmiş olan bireylerden bahsediyoruz, ama bunu tabii genişletmekte fayda var. Çünkü güç demek sadece iktisadi güçle ilgili değil. Dolayısıyla ben şöyle düşündüm. Aslında bir şey düşünmüştüm. Üzerine agent demeniz üzerine başka bir şey daha düşündüm. Yani aktör olarak da düşündüğüm vakit şöyle bir şey düşünüyorum. İçinde bulunduğu koşullar olarak genişlettilim kendi tanımımı. Çünkü içimizde bulunduğumuz koşullar çalışıyor olabiliriz, evli olabiliriz, çalışıyor olup evli olup üzerine çocuğumuz olabilir ya da çalışıyor olup bekar olabiliriz ya da çalışmıyor olabiliriz bu arada. Ve sonuç olarak içinde bulunulan koşullar ne olursa olsun kendi kendine yetebilen, tercihte bulunabilen ve bu tercihlerin sonuçlarında sorumluluk alabilen ve bu sorumlulukları uygun şekilde yerine getirebilen olarak tanımlayabileceğime karar verdim. Yani genel olarak farklı alanları yani sadece iktisadi olarak düşünmediğimde bu şekilde bir tanıma ulaştım kendim içimde. Çok teşekkür ediyorum.

Güliden Güvenç: Ben de çok katılıyorum söylediklerinize.

Merve Hanım: Çok teşekkür ederim Hocam. Başak Koşanay'ın bir sorusu var galiba.

Başak Koşanay: Merhabalar. Duyabiliyor musunuz acaba?

Merve Hanım: Evet duyuyoruz.

Başak Koşanay: Öncelikle ben çok teşekkür ediyorum her bir sunum için ve sevdiğim hocalarımı da burada tekrar görmek beni çok mutlu etti. Tutamadım kendimi yine soru soracağım. 4 konuşmacının da çok farklı temalar ve bağlamlar üzerinden yaptığı sunumlar bana ortak bir şeyler fark ettirdi ve onların geneli itibariyle bir şey sormak isteyeceğim. Aslında bir nevi ortaya açık bir soru olacak bu. Feyda Hoca'mızın ve Netflix bağlamında Derya Hoca'mızın anlattıklarıyla beni rahatsız eden mesela şuan ki feminizm uygulamasıyla ilgili çağdaş dünyada. Bunun işte tüketim

toplumuyla eklemlenmesi Netflix'i de buna bir ölçüde dahil edebiliriz. İşte moda markalarının bu sloganları kullanması ve feminizmle aslında bir nevi bir stereotip hâline geliyor ve belli bir toplumsal kesimin seslendirebildiği bir stereotip haline geliyor. Bu benim için mesela bir rahatsızlık ögesi oldu fark ettiğim konuşmalardan. Keza mesela Seda Hoca'nın konuşmasındaki animus ve mesela işte kadınlığa atfedilen merhamet, yaratıcılık gibi alt düşüncelerin erkeklere yakıştırılmaması ya da toplumsal olarak bunları onlarda gördüğümüzde daha kadınsı özellikler olarak atfetmemiz. Sonra mesela Duru Hanım'ın konuşmasında çok ilişki kurduğum bir şey söyledi hayatımdaki güçlü kadınlar diye. Ben de mesela çalışan bir annenin kız çocuğu olarak hep güçlü kadın imgesinde herşeye aynı anda koşabilen, evi ve iş hayatını idame ettirebilen, sosyal hayatında da, iş hayatında da, ev hayatında da hem bir agent olan hem de orayı süper idare edebilen bir kadındı annem benim gözümde ama bu mesela öz eleştiri aslında. Toplumdaki erkeklerinde bazı ev işlerinden ve işte erkeklere atfedilmeyen rollerden uzak kalması sebebiyle edilmiş bir multitasking özellik kadınlara atfettiğimiz. Burada şunda ben takılıyorum. Hangi özellik kadınlara atfettiğimiz stereotiplerden ve sosyoekonomik durumlardan ileri geliyor? Hangisi kendi içimizde atfettiğimiz şeyler? Bunun ayrımını yapmak çok güç. Yani bireysel olarak koyduğumuz kanılar var. Bir de toplumun dayattıkları var. Bunların ayrımını nasıl yapabiliriz ve bunlardan hem bir nevi özgürleşerek hem de kendi içimizde güçlü hissettiğimiz şeylere nasıl tanımını yapıp hem bireysel bir tanımlama hem de bir sosyal tanımlama nasıl mümkün olur? Onu sormak istedim. Çok teşekkür ederim. Herkese de çok teşekkür ederim sunumları için.

Merve Hanım: Teşekkürler sağ olun. Hocam nasıl cevap vermek isterseniz? Kim başlamak isterse.

Gülden Güvenç: Peki, ben gene ne düşündüğümü söylemeye çalışayım. Şimdi Feyda Hoca'mızın da mesela bu kadın programlarında kadınlardan gene belli bir sınıfın kadınlarından ne gibi roller ve kimlikler geliştirmesi bekleniyor, ne tür davranış kalıpları geliştirmesi bekleniyor? Onların çok güzel bir çalışmasını yapmış. Bir söylem çalışması aynı zamanda narrative'lerin, yani anlatıların nasıl kurulduğu üzerine çok güzel bir çalışma olmuş. Çok beğenerek izledim. Şimdi; Başak Hanım'ın da sorusu bence çok iyi. Gerçekten başta biyolojik bir organizma olan insan yavrusu kız veya erkek nasıl sosyalleşiyor? Nasıl kişilik geliştiriyor? Nasıl kimliklerini oluşturuyor? Benliğini nasıl zapturapt altına alıyor? Yani kendi sinir sistemini ve beynine bağlı olan duygularını, öfkelerini, korkusunu, üzüntülerini nasıl disipline edebiliyor? Bütün bunlar aslında sosyalleşme süreci boyunca yaşanan, edinilen tecrübelerle bağlı diye düşünüyorum. Tabii daha çok sosyal psikoloji kimliğim, o bakış açısıyla olaylara değerlendirmeye, anlamaya çalışıyorum. Toplumda bizden beklenen birtakım roller var, görevler var. Rol ne demek? Görevlerimiz ve haklarımız demek. Bu ideolojiye göre zaten yetişiyoruz. Kadın-erkek olmayı da kadınsı veya erkeksi olmayı da böyle öğreniyoruz. Yani doğduğumuz zaman, tamam, bedenlerimiz kadın ve erkek olarak belirlenmiş. Ama toplumsal cinsiyetimiz biyolojik cinsiyetimiz gibi belirlenmemiş. Bu tamamen kültürel tarih içerisinde dönüşerek gelişen kültürel değerlere bağlı. Yani bunları çok ayrıntılı bir şekilde çok güzel izlemek mümkün bir çok bilimsel kaynakta. Antropolojik çalışmalar bence çok iyi, çok zengin bir kaynak oluşturuyor bu tür soruları yanıtlarken. Ama yani psikolojik dediğimiz zaman, şimdi biz psikolojide duygu, düşünce ve davranış örüntülerini çok klişe bir şekilde tanımlıyoruz. Bu duygu, düşünceler nereden geliyor? Gene bizim doğuştan getirdiğimiz birtakım eğilimlerimiz var. Bunlar işte; öfkelenmek, korkmak, tehdit olmak vesaire. Bu tür yaşantılar içerisinde tehdit olduğumuz bir durumda ya saldıracağız ya kaçacağız? Saldırma ya da kaçma kararını öğrendiğimiz normlara göre veriyoruz. Yani saldıracak mıyız kaçacak mıyız? Eğer karşımızdakini yenebileceğimize inanıyorsak o zaman saldırıyoruz. Yok, ben bununla baş edemem diyorsak, kaçıyoruz. Ama bütün bu tür davranışları da belli normlara ve sosyal kurallara göre gerçekleştiriyoruz. Bu normları ve kuralları

da sosyalleşme süreci boyunca içinde yaşadığımız toplumların değer yargılarını, ideolojileri ve pratiklerine göre, uygulamalara göre öğreniyoruz, görüyoruz. O hâlde psikolojik hayatımız yani duygularımızı, düşüncelerimizi yaşayış tarzımız kadın olarak veya erkek olarak veya belli kültürlere, etnik gruplara, belli sınıflara ait kişiler olarak bu tür duygularımızı, bu tür dediğim duygularımızı ve düşüncelerimizi sosyal beklentilere, bizden beklenen görevlere ve bize verilen haklara göre yaşamayı öğreniyoruz. Yani ne oluyor? Psikolojimiz ve benliğimiz içinde sosyalleştığımız ortamın ekonomik, politik, sosyal ilişki örüntü tarzlarıyla aslında belirleniyor, biçimleniyor. Yani bizi birey hâline getiren güçlü veya zayıf hâline getiren içinde bulunduğumuz toplumdaki sosyoekonomik ilişkiler, buradaki pratikler, ideolojiler kadınsı erkek ideolojileri, toplumsal cinsiyet ideolojileri. Bütün bunlara bağlı görevlere ve haklara göre kendi bireysel benliğimizi kuruyoruz aslında. Yani duygularımız, düşüncelerimiz bizden beklenen sosyal rollere göre, bize verilen görevleri ve bizim karşılığında elde ettiğimiz haklara göre biçimleniyor. Sosyal olanla psikolojik olanı, toplumsal olanla bireysel olanı ben bu şekilde dolayımın ilişkileri içerisinde birbirine bağlamaya çalışıyorum. Herhâlde bu konular üzerine çok fazla konuşmak, düşünmek, tartışmak gerekir. Yani aklıma bombardıman hâlinde gelen fikirleri burada açabilmem de mümkün değil. Konuşmayı domine etmeyi de hiç istemem. Ama yani hani tavuk mu yumurtanın içinde yumurta mı tavuğun içinde misali birey içine doğduğu toplumdaki değerlerle sosyalleşiyor ve kendi kişiliğini, benliğini geliştiriyor. Güçlü oluyor, güçlü hissediyor. Kendine güveniyor ya da güçsüz hissediyor. Ama bu tür duyguları hissedebilmesi, yaşayabilmesi de yine kendisine içinde bulunduğu toplumda verilen izin doğrultusunda oluyor diyeyim, demeye çalışayım. Diğer hocalarımızın da mutlaka düşünceleri vardır. Burada durayım, konuşmayayım.

Merve Hanım: Teşekkürler Hocam. Derya Hocam, isterseniz sözü size bırakayım.

Derya Özkan: Tamam ben küçük bir şey eklemek istiyorum. Şimdi toplumsal cinsiyetle ilgili çok güzel yani toplumsal cinsiyet dersi verir gibi anlattı sağ olsun Hocam nasıl oluyor diye. Şimdi toplumsal cinsiyeti çözümleyebiliyoruz, ama daha zor olan kısım bana kalırsa bu çözümlemenin bir adım ötesine gitmek. Yani tamam, çözümledikte nasıl değiştireceğiz bunu?

Gülden Güvenç: Evet evet evet.

Derya Özkan: Orada zorluklar çok büyüyor. Bana yani bir şey yapılması lazım gelen şeylerden bir tanesi, öncelikle bu ikili cinsiyet sistemi düşüncesinden çıkmak gibi geliyor. Kadın-erkek ikili cinsiyet sisteminin içinde düşünmeye devam ettiğimiz sürece bunun yani çıkış yolları çok zor bulunuyor. Çünkü o da böyle fasit dairenin içinde bizi çevirip duruyor. Kadın ve erkek var. O yüzden ben demin konuşurken yani hani ne desem boş noktasına geliyorum. Çünkü yani kadın, kadınsı bunları böyle kullandığım zaman çok özcü bir şeye kaçıyor muşum gibi geliyor, ama bir bir özellikten de bahsetmek istiyorum. Adını ne koyacağım şimdi ben bunun? diyorum kendi kendime. Dolayısıyla ikili cinsiyet sistemi bence yani eğer bunun üzerine düşünmek ve bundan çıkış yolları aramak gibi bir derdimiz varsa yani queer bakışlar yani feminizmi açan ve başka şeyler de içine yani feminizmin bakışına çok büyük katkılar da bulunan diyeyim. İkili cinsiyet sistemi dışında düşünmeye yönelik yani farklı cinsiyet kimlikleri, farklı cinsel yönelimleri de ki taneler var. Bu ilk adım olur gibi geliyor bana. Bu yönde de yeni gelen kuşaktan ben çok umutluyum. Beni düzeltiyor öğrencilerim bazen mesela kadın dediğim zaman “höt” diyorlar bana ve çok memnun oluyorum. Onlardan o bakımdan çok şey öğreniyorum. Yani benim kuşağıma göre yeni gelen kuşak bence bu konularda bizden çok daha iyi. İşte buralardan çok yavaş değişiyor maalesef ama değişecek.

Merve Hanım: Teşekkürler Hocam. Başka soru yoksa toplantıyı bitirebiliriz. Hepinize katıldığınız için...

Dinleyici: Ben bir soru sorabilir miyim demiştim ama görmediniz galiba.

Merve Hanım: Affedersiniz Hocam. Görmedim buyurun lütfen.

Dinleyici: Merhaba. Herkese merhaba. Çok teşekkürler, çok güzel oldu sunumlar çok faydalandım ben de. Ben İşletme Bölümünde Yönetim derslerini veriyorum ve kültürler arası yönetim çalıştığım bir konu. O bağlamda sevgili Başak'ın sorusuna bir cevap vermek ya da bir perspektif sunmak isterim. Şöyle biz toplumları tanımladığımızda yani kültürü tanımladığımızda kullandığımız bazı ölçekler var. Ve mesela bir tane kriter burada bir toplumun feminen ya da maskülen özelliklerinin olması. Şimdi maskülen özellikleri tanımladığımız toplumlar Türk toplumu gibi maskülen diyebileceğimiz bir toplumda yüceltilen değerler zaten rekabet, başarı, hırs bununla çok bağlantılı. Yani kadın ya da erkek olmanın ötesinde bir kavram var burada. Ama İsveç gibi İskandinav ülkeleri daha feminen toplumlar ve bunlar başarıyı uyumla, ahenk sağlamakla, takım çalışmasıyla örneğin tanımlayan toplumlar. O yüzden şu çok doğru bizler kadın-erkek diye ayrıştırdığımız zaman bu bizim kültürümüze ve içimize çok yansımış bir durumda dilimize çok yansıyor. Biz kadın olarak da konuşurken ister istemez ayrımcılık yapıyoruz. Çünkü farkında değiliz. Kültürel kodlarımız bizi bu şekilde kafalarımızı bir yerde hapsetmiş durumda. O yüzden genç nesil çok haklısınız Hocam, biraz önce belirttiniz, genç nesil bunun ötesinde bizden bir adım daha ileride o çok kesin ve ben şunu da söylemek istiyorum. Netflix tartışmasında ben Netflixte şeyleri seyretmeye çalışıyorum daha çok ergenlerin olduğu dizileri seyretmeye çalışıyorum. Hem belki ergen çocuklarım var. Onları anlamama faydası olur diye hem de yeni kültürel meseleler neler bunları görmek için ve işte orada Amerikan dizilerinde özellikle Netflixteki çok fazla işte farklı etnik kimlikten çocukların bir arada oluşu, birbirleriyle arkadaşlıkları farklı cinsel eğilimlere sahip çocukların bir arada oluşları ve birbirlerini kabullenişleri ya da işte savaşları 'diversity' dediğimiz konu mesela çok bizim yönetim literatüründe de çok incelenir. Bu şeyde de çok var. Diziler de çok geçiyor. İşte yarı melez çocuklar, farklı aileler yarısı Tayvanlı ailenin yarısı Amerikan böyle karışık aileler. Bunların getirdiği sorunlar oradaki uyumlanma sorunları. O yüzden yeni nesilin bambaşka meseleleri ve bambaşka bakış açıları var doğal olarak. Onları da bizim aynen belirttiğiniz gibi çalışıyor, görüyor olmamız lazım. Ben Netflix'i bu şekilde de kullanıyorum artık. Gerçekten çok hızlı ve güncel içerikte hikâyeler üretebiliyorlar. Yeni masallar Seda'ya da, Seda Hoca'ya da buradan teşekkür edeyim bu vesileyle. Modern masalları hep beraber dinliyoruz artık. Çok teşekkür ederim.

Merve Hanım: Teşekkür ederiz Hocam. Sağ olun. Başka kaçırdığım olmuş olabilir. Başka söz almak isteyen varsa? Sanıyorum bu sefer yok. Hepinize katıldığınız için çok teşekkür ederiz. Çok keyifli bir sohbet oldu gerçekten. Özellikle son sunumlardan sonraki süreçte çok güzeldi. Tekrar hepinize çok teşekkürler. İyi akşamlar herkese.

Seda Demiralp: Teşekkür ediyorum tüm sunumlara, tüm katılımcılara. İnşallah bir başka ortamda tekrar buluşmak üzere.

*** Video burada sona eriyor. ***